

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
PEDAGOGIJAS, PSIHOLOGIJAS UN MĀKSLAS FAKULTĀTES
SKOLOTĀJU IZGLĪTĪBAS NODAĻA

**4.klases skolēnu vārdu krājuma bagatināšanas didaktiskas
iespējas krievu valoda stundās**

DIPLOMDARBS

Autore: **Irina Smirnova**

Stud. apl. is12190

Darba vadītāja: Dr. paed. prof. M. Gavriļina

RĪGA 2017

SATURS

Titullapa.....	1
Saturs.....	2
Anotācija.....	3
Anotācija (angļu valoda).....	4
Ievads.....	5
1. “Skolēna dzimtās valodas vārdu krājuma jēdziens“.....	9
2. „Jaunākās klases skolēna dzimtās valodas vārdu krājuma bagātināšanas paņēmieni un metodes”.....	22
3. „Izmeģinājuma darbības gaita un rezultāti”.....	40
3.1. 4.klases skolēnu vārdu krājuma analīze.....	41
3.2. Metožu un paņēmienu aprobācija, kas vērsta uz 4.klases skolēnu vārdu krājuma Bagātināšanu.....	45
3.3. Pētījuma rezultātu analīze.....	52
Secinājumi.....	55
Izmantotā literatūra un avoti.....	57
Pielikumi	
1. pielikums. 4.klašu vērošanas rakstisku skolnieku runu un viņa rezultāti (Pirms aprobācijai).....	61
2. pielikums. Anketēšana(Pirms aprobācijas)	63
3. pielikums. Stundu plāns 4.klasei.....	65
4. Pielikums. Stundu plāns 4.klasei.....	66
5. Pielikums. Stundu plāns 4.klasei.....	68
6. Pielikums. Stundu plāns 4.klasei.....	70
7. Pielikums. Stundu plāns 4.klasei.....	72
8. Pielikums. Stundu plāns 4.klasei.....	77
9. Pielikums. Stundu plāns 4.klasei.....	80
10. Pielikums. Anketēšana(Pēc aprobācijas).....	89

ANOTĀCIJA

Diplomdarba tēma: «**4. klases skolēnu vārdu krājuma bagātināšanas didaktiskās iespējas krievu valodas stundās**».

Pētījuma mērķis: izskatīt ceturtais klases skolēnu vārdu krājuma bagātināšanas didaktiskās iespējas krievu valodas stundās.

Darbs ietver sevī ievadu, 3 nodaļas ar apakšnodaļām, secinājumus un pielikumus.

Pirmā nodaļā dots priekšstats par “skolēna vārdu krājuma” jēdzienu un nozīmi dzimtajā valodā, kā arī izanalizētas definīcijas, vārdu krājuma loma skolēna personības attīstībā un noteiktas pamatproblēmas, saistītas ar mūsdienu skolēnu vārdu krājuma attīstības grūtībām un cēloņiem.

Otrā nodaļā veltīts vārdu krājuma attīstības metožu un paņēmienu sistematizēšanai no dažādām sākumpozīcijām.

Trešā nodaļā ir apkopoti autora praktiskās pētniecības rezultāti, kuri ietver sevī 4.klases skolēnu anketaptauju, demonstrējot to vārdu krājuma aktivitāti un atklājot sarežģītu problēmu atrisināšanas ceļus. Izmaiņas, atklātas 4.klases skolēnu vārdu krājumā ir attēlotas grafiski. Secinājumos ir analizēts paveikts darbs. Pielikumos ir pieejamas speciāli izstrādātas skolēnu aptaujas lapas un mācību nodarbību plāni.

Metodiskais materiāls ir sekmīgi pielietots praktiskā darbā. Diplomdarba autors uzskata, ka darba mērķi ir sasniegti, jo paveiktu pētījumu rezultātā 4.klases skolēnu vārdu krājumā konstatēta pozitīva dinamika.

Diplomdarba apjoms sastāda 90 lappuses.

ANNOTATION

The Theme of the Graduate work is «**4.klases skolēni vārda krājuma bagatināšanas didaktiskas iespējas krievu valoda stundās**». The study purpose is to consider didactic opportunities of enrichment of the 4th class pupils' vocabulary at the Russian language lessons.

The graduate work contains introduction, three chapters with subchapters, conclusions and attachments. The notion "pupil's vocabulary" is revealed in the first chapter, also the author considered the meaning of the pupil's vocabulary in his native language, the role of vocabulary in the development of pupil's individual and also problems and difficulties in development of the modern pupil's vocabulary and their reasons.

It is told about systematization of methods for development of vocabulary from different positions. In which directions it is possible to develop vocabulary.

In the third part the results of the author's practical research are generalized: questioning of the 4th classes pupils on activity of a vocabulary, search of a problem and its decision. Methods of the solution of problems are given in this chapter, and also the happening changes in the 4th class pupils' vocabulary are graphically shown. The carried-out work is analyzed in conclusions. The created questionnaires for pupils and plans of lessons are available in applications.

Methodical material is successfully approved in practice. The author of graduate work thinks that the purpose of the work is achieved as after the author's carried-out research the positive dynamics in the 4th class pupils' vocabulary is stated.

Content of the graduate work – 90

IEVADS

Valodas apgūšanas metodiķu galvenais uzdevums ir bagātināt skolēnu vārdu krājumu dzimtās valodas apgūšanas gaitā, jo no bērnu vārdu krājuma bagātības ir atkarīgi viņu panākumi savstarpējā komunikācijā un saskarsmē. Ir zināms, ka nabadzīga leksika neļauj cilvēkiem (t.sk. skolēniem) pilnvērtīgi izteikt savas domas gan mutvārdu, gan rakstiskā formā. Dažādu zinātnieku pētnieciskie darbi liecina par to, ka vārdu krājums mainās atkarībā no sabiedrības attīstības līmeņa. Mūsdienu skolēnu vārdu krājums būtiski atšķiras no vārdu apjoma, kuru lietoja tāda paša vecuma bērni 10-20 gadus atpakaļ. Tagadējo skolēnu vārdu krājums ir aprobežots, jo emocionālās un izteiksmīgās leksikas apjoms ir neliels, bet tieši minētie leksikas veidi palīdz attīstīt cilvēka personības emocionālo pusi.

Bērnu vārdu krājuma bagātināšana un dzimtās valodas apgūšana ir saistīta ar skolēnu leksiskās kompetences attīstību.

Pirmatnējos valodniekus parasti interesēja tikai valodas formālā puse, kura bija saistīta ar morfoloģiju, fonētiku un vēlāk ar sintaksi. Runājot par leksiku, arī šajā jomā vadoša loma bija atvēlēta tikai vārdu darināšanas pamatlikumiem.

Mūsdienu metodisko darbu ar leksiku uzskata par instrumentu, kurš palīdz attīstīt runas prasmes. Lielu uzmanību velta leksisko iemaņu veidošanas jautājumiem. Leksikas mācība nozīmē jaunu vārdu pazīšanu. "Vārds ir kā ķieģelis" ēkas celtniecībai, kur par ēku uzskata valodu, bet celtniecības darbus – par mācīšanas procesu.

Svarīgus metodiskus uzdevumus palīdz atrisināt dažādi mutvārdu uzdevumi un spēles, kuru laikā notiek bērnu psiholoģiskā sagatavošana savstarpējiem runas sakariem, tiek nodrošināta dabiskā nepieciešamība vairākkārt atkārtot leksisko materiālu un izvēlēties dotam brīdim nepieciešamo runas variantu. Tas viss kopumā palīdz sagatavot bērnus spontānai runas lietošanai atkarībā no izveidotās apkārtējās situācijas.

S.F.Šatilovs uzskata, ka leksikas iemaņās ietilpst vārdu darināšanas un vārdu lietojuma komponentes. (49)

J.I.Passovs leksikas iemaņa izceļ vārdu izsaukšanas un vārdu kombinēšanas procesus. [30]

R.K. Miņjar-Beloručev, uzskatot vārdu darināšanas un leksisko vienību kombinēšanas operācijas par gramatiku, nevis leksiku, leksisko iemaņu jēdzienu definē kā "spēju automātiski izsaukt no noturīgas atmiņas vārdu, vārdkopu un gatavu frāzi, kura atbilst komunikatīvam uzdevumam"(31).

Detalizētākus leksisko iemaņu komponentu pamatus sniedz E.G.Azimovs un A.N. Ščukins. Viņi izceļ ne tikai vārdu izsaukšanas un leksisko vienību kombinēšanas operācijas, bet arī definē izvēles un vienību sakombinējuma adekvātumu atkarībā no situācijas.(52)

Leksiskās iemaņas veidošanai un tās rezultātā – bērnu leksikas bagātināšanai, absolūti nepieciešamas izturīgas paradigmatisks vārdu saites, jo psihofizioloģiskie pētījumi pierāda tieši šo saišu ietekmi uz iegaumēšanas stabilitāti un momentānu vārda izsaukšanu no noturīgas atmiņas. Bez tā, vārdu sakombinējuma iemaņa sintagmatisko saišu līmenī būs bezjēdzīga, jo nebūs ko savienot. (14)

5-6 gadu vecumā bērni izmanto valodu ikdienas kontaktiem un domāšanas procesam. Pārejot nākamajā līmenī, uzsākot skolas apmācību, bērns izzin valodas izteiksmes līdzekļus, kurus iepazīna pirmsskolas apmācības laikā labas uzmanības un atmiņas rezultātā. Bet leksiskais apjoms, kuru bērns dzird un pielieto ikdienā ir nepietiekams gan jūtu, domu un emociju izteikšanai, gan skolas materiāla uztveršanai. Sākumskolā bērni saprot vairāk nekā spēj izteikt ar vārdiem.

Sākumskolas skolēna vārdu krājuma bagātināšanas pamatlīdzeklis ir darbības ar vārdiem.

Krievu valodas bagātināšanas problēmai savos darbos pievērsa uzmanību tādi zinātnieki kā G.O.Vinokurs, V.V.Vinogradovs, A.G.Gornfelds, I.I.Srezņevskis, A.I.Smirņickis un citi.

M.R.Ļvovs skolas gramatiku raksturo sekojoši: "Krievu valodas skolas kursā gramatikai ir pamata jeb vadošā loma kā svarīgākajai teorētiskajai un praktiskajai mācību disciplīnai, kura sniedz skolēniem jēdzienu sistēmu, valodas struktūras saprašanu un tās funkcionēšanas likumsakarības." (23)

Pēc M.R.Ļvova domām, "vārdu krājuma bagātināšanas problēma ir aktuāla tāpēc, ka skolēni literatūras avotus pielieto ļoti minimāli un reti ņem rokās vienkāršas grāmatas. Bet tieši mākslas darbiem ir lielākā nozīme vārdu krājuma bagātināšanas procesa īstenošanai. Visbiežāk informācijas iegūšanai mūsdienu skolnieki dod priekšroku interneta videi un vairāk izmanto sarunvalodu, kura neaizvieto pareizrakstību un nepalielina zināšanas gramatikas jomā. Tādos apstākļos dzimtās valodas mācību nodarbības ir ļoti svarīgas. Bet, analizējot mācību grāmatas krievu valodas apguvei, var secināt, ka sistemātiskas darba iespējas skolēnu vārdu krājumu bagātināšanai nav realizētas pilnā apmērā." (23)

Valoda aktīvi papildinās un attīstās. Tieši tas rada problēmas pareizā izrunā, saprašanā un pielietošanā un noved līdz vārdu pārveidošanai, zaudējot to nozīmi un saprašanu. Tāpēc, mūsdienās, vārdu krājuma bagātināšanas tēma ir ļoti svarīga un aktuāla. (25)

Jāievēro arī tas, ka vienvalodības un divvalodības apstākļos audzinātu bērnu vārdu krājuma tapšanas procesiem ir principiālas atšķirības. Latvijā dzīvojošs skolēns, kuram dzimtā valoda ir krievu valoda, no dzimšanas dzīvo latviešu-krievu valodu vidē un papildina savu vārdu krājumu ar abu valodu leksiskām vienībām. Tas ļoti ietekmē bērna vārdu krājuma kvalitāti. No vienas puses var manīt daudz pozitīvu aspektu, jo bērns attīstās abās valodās vienlaicīgi, bet no otras puses, pastāv problēmas, saistītas ar krievu valodas attīstīšanas potenciālu Latvijā, kurš ir manāmi zemāks par Krievijas potenciālu(6), kā arī ar krievu valodas mācību stundu skaitu skolas programmā. Tas nozīmē, ka diasporā nepieciešams meklēt īpašus metodiskus ceļus, kuri palīdzētu mērķtiecīgi un efektīvi bagātināt bērnu vārdu krājumu viņu dzimtajā (krievu) valodā.

Visi iepriekš uzskaitītie argumenti liecina par augstāk minētu problēmu pastāvēšanu, tāpēc diplomdarba tēma ir ļoti aktuāls.

Diplomdarba mērķis: izskatīt 4. klases skolēnu vārdu krājuma bagātināšanas didaktiskās iespējas krievu valodas stundās.

Mērķa sasniegšanai bija definēti sekojošie uzdevumi:

- 1) izanalizēt lingvistiskos un lingvodidaktiskos materiālus par diplomdarbā pētamo problēmu;
- 2) apkopot lingvodidaktiķu pieredzi, efektīvās metodes un paņēmienus jaunākā skolas vecuma audzēkņu vārdu krājuma bagātināšanas jomā;
- 3) konstatēt problēmas 4. klases skolēnu vārdu krājumā;
- 4) praktiski pārbaudīt dažādas metodes un paņēmienus ar mērķi palīdzēt 4. klases skolēniem bagātināt savu vārdu krājumu;
- 5) apkopot pētījumu rezultātus un izvirzīt secinājumus.

Pētījuma jautājumi:

Kādas ir vārdu krājuma attīstīšanas pamatproblēmas jaunāko skolēnu dzimtajā valodā?

Kā attīstās bērnu dzimtās valodas vārdu krājums divvalodīgā vidē?

Kādas didaktiskas metodes un paņēmienus ir lietderīgi izmantot, lai palīdzētu sākumskolas audzēkņiem bagātināt krievu valodas vārdu krājumu?

Pētījumu metodes:

Izanalizēt psiholoģisko, pedagoģijas, zinātnisko un metodisko literatūru pētāmās problēmas ietvaros, izmantojot salīdzinošo metodi. Apkopot uzkrātos materiālus un pētījuma rezultātus.

Pētījumu metodiskie pamati: analizējot pētījuma problēmu, darba autore balstījās uz M.R.Ļvova, K.D.Ušinska, I.B.Ļevontina, M.A.Gavriļinas un O.Fiļinas zinātnisko pieredzi.

Pētījumu vieta: praktiskā pētniecības pasākumā piedalījās Rīgas "X" skolas 4. klases piecdesmit audzēkņi.

Diplomdarba struktūra: diplomdarbā ietilpst anotācija (latviešu un angļu valodās), ievads, trīs nodaļas, secinājumi.

I. SKOLĒNA DZIMTĀS VALODAS VĀRDU KRĀJUMA JĒDZIENS

Par skolēna vārdu krājumu nedrīkst uzskatīt viņam pazīstamo vārdu kopsummu. Pētnieki uzskata vārdu krājumu par cilvēka kopuma un it īpaši bērna valodnieciskās personības attīstības pamatu. No vārdu krājuma apjoma ir atkarīgas veiksmes un neveiksmes sazināšanās procesā, apkārtējās vides uztverē lasīšanas un uzklausīšanas laikā. Tas nozīmē, ka apgūstot pirmo (dzimto) valodu, bērnam ir ļoti svarīgi papildināt savu vārdu krājumu, kas ir vissvarīgākais valodas apgūšanas metodiķu uzdevums.

Dažādās vārdnīcās ir atrodamī atšķirīgi vārdu krājuma jēdziena definējumi.

1. Profesionālās izglītības vārdnīcā rakstīts: “Par vārdu krājumu uzskata dabiskās valodas vārdu kopumu, kuru nozīmi dotā persona saprot un var paskaidrot.” (38)
2. Psiholoģijas jomā skaidrojošā vārdnīcā rakstīts: ”Vārdu krājums – pilns valodā lietojamo vārdu saraksts.” (38)
3. Enciklopēdiskajā vārdnīcā pedagogijas un psiholoģijas jomā rakstīts: ”Vārdu krājums – 1. visi vārdi, kuru nozīmi indivīds saprot un/vai praktiski izmanto savā valodā; 2. jebkurš speciāli ierobežots vārdu saraksts (piemēram, vārdnīca, glosārijs); 3. pilns kādā valodā lietojamo vārdu saraksts. Tādu vārdu skaits, kā arī izmaiņu dinamika vārdu krājumā dod priekšstatu par nācijas kultūras attīstību, viņas radošu potenciālu.” (38)
4. Jauno metodisko terminu un jēdzienu vārdnīcā dots plašāks apraksts: “Vārdu krājums – leksiskās vienības, kuras apmācāmais saprot bez vārdnīcas palīdzības, ja sastop tās lasīšanas vai klausīšanas laikā un agrāk nav izmantotas praktiskā valodā. Saprašanas pamatā ir dažādi faktori (balsti): morfēmu atpazīšana, kuras ir vārda sastāvdaļas (atvasinātos un saliktos vārdos); saknes / pilna vārda līdzība starptautiskam vārdam vai dzimtās valodas vārdam; vārda nozīmes minējums pēc konteksta. Apmācības gaitā notiek nepazīstamu vārdu atpazīšanas paņēmienu apguve skanošā vai grafiskā tekstā. Ievērojami paplašina audzēkņu leksiskās spējas, apgūstot valodas apmācības receptīvos veidus.” (38)

Visās vārdnīcās ir aprakstīti vārdu krājuma pamatjēdzieni un apkopojot tos var secināt, ka vārdu krājums ir tādu vārdu kopums, kurus cilvēks izmanto brīvi un automātiski, nedomājot par to nozīmi. (38)

Gribova O.J., Karpova S.N. un citi zinātnieki izceļ divus vārdnīcu veidus – aktīvo (produktīvo) un pasīvo (receptīvo). Aktīvā vārdnīca ietver sevī vārdus, kurus cilvēks izrunā neaizdomājoties. Pasīvā vārdnīca ietver sevī vārdus, kurus cilvēks uztver viegli un nedomājot, kad dzird tos no citiem cilvēkiem. Bez tam vārdnīcu attiecība var būt dažāda. Katru no minētiem vārdu krājumiem var noteikt pēc diviem parametriem: kvantitatīvs

(apjoms) un kvalitatīvs (semantisks saturs). Vārdu krājuma apjoms ir atkarīgs no bērna vecuma, zināšanu attīstības līmeņa un audzināšanas apstākļiem. Vārdu krājuma izveidošanas un attīstības procesā ir zināmas likumsakarības. Piemēram, pirmskolas vecuma bērniem dominē pārskatāmi darbīga domāšana, kura var izpausties bērna valodā un vārdu krājumā ar priekšmetu leksiku, kas nosauc apkārtējos priekšmetus un darbības vārdiem, kuri apzīmē ikdienas sadzīves darbus. Bērna pieaugšanas procesa gaitā formējas pārskatāmi tēlaina domāšana. Vārdu krājums papildinās ne tikai ar priekšmetu un darbību apzīmējošiem vārdiem, bet arī ar priekšmetu īpašību vārdiem, vispārinātās, abstraktās un figurālās nozīmes vārdiem. Loģiskās domāšanas elementi parādās vecākā pirmskolas vecumā, par ko liecina vispārējās un figurālās leksikas, kā arī elementārās matemātiskās un valodnieciskās terminoloģijas apguve. (8)

Protams, tāds cilvēka (un t.sk. bērna) vārdu krājuma daļījums aktīvajos un pasīvajos komponentos nav jaunums zinātnē. Tomēr jau no valodas apgūšanas metodikas pastāvēšanas laika zinātnieki joprojām diskutē kādā veidā mērķtiecīgi ir jābagātina bērnu vārdu krājums. Šī diskusija ir aktuāla arī mūsdienās, jo apgūt tik lielus leksiskos krājumus spontāni nav iespējams. Vissvarīgākais uzdevums, attīstot runu jaunāko klašu skolēniem, ir sakārtot darbības ar vārdiem, izcelt apmācības pamatvirzienus un to nozīmi. Mūsdienās bērnu vārdu krājuma bagātināšan ir apmācības pamatuzdevums. Galvenais mērķis ir iemācīt bērnu ne tikai pēc iespējas vairāk zināt, bet arī saprast, spēt paskaidrot un apzināti izmantot vārdus valodas lietošanas laikā. Lai sasniegtu tādu līmeni, nepieciešams lietot runas un savstarpējo sakaru kultūru. Iemācīties un spēt pareizi un skaisti izteikt savas domas gan mutvārdu, gan rakstiskā veidā nepieciešams katram bērnam un cilvēkam. Mācoties skolas jaunākajās klasēs, audzēkņi apgūst rakstiskās un mutvārdu normas, kā arī iepazīstinās ar valodas izteiksmes līdzekļiem un viņu pielietojumu.

Konstantīns Ušinskis arī uzskatīja darbu ar vārdiem krievu valodas apguves sākotnējā līmenī pa ļoti nozīmīgumu un attīstošu, jo radošie uzdevumi nodarbību laikā bērnus interesē visvairāk, "iztēlojot tos viņiem kā vārdu spēli". (44)

Runas attīstīšana palīdz attīstīt domāšanu. Bet, diemžēl, pirmskolas apmācībai un skolai trūkst ciešu savstarpēju sakaru. Bērniem trūkst atbilstošas sagatavošanas un, uzsākot mācības skolā, viņi slikti runā, jo nav attīstīti domāšanas receptori. Pirmskolas iestādēs māca lasīt, aizmirstot par atstāstījumiem, iegaumēšanu un izskaidrojumiem. Kad bērns uzsāk mācības pirmajā klasē, viņš ir pakļauts lielai slodzei un emocionālam stresam. Pat ja bērns ir labi attīstīts, viņam arī ir dažāda veida grūtības jaunajā skolas dzīvē. Skolotāja uzdevums ir, maksimāli nomierinot bērnu, palīdzēt viņam apgūt pareizu valodu. (40)

M.T.Baranovs, raksturojot valodas attīstības tendences, izceļ trīs svarīgus virzienus: literārās valodas pamatprasību apguvi, skolēnu valodas bagātināšanu un dažāda veida valodas aktivitāšu apguvi. (1)

1) Literārās valodas pamatprasību apguve.

T.A.Ladiženskaja savā darbā apraksta noteikumus, kuri palīdz sasniegt pozitīvus rezultātus valodas attīstības procesā. Pirmkārt, pasniedzējam ir precīzi jāizskaidro skolēnam, ka literārās valodas normu apguve ir tikpat svarīga kā pareizrakstība. Skolēnam ir jāsaprot tādi svarīgi un nozīmīgi jēdzieni kā “valodas kultūra” un “kulturāls cilvēks”. Otrkārt, normas jēdziena izpratne. Skolēnam ir jāsaprot kas ir norma, kā viņa funkcionē valodā, kāpēc to ir nepieciešams apgūt. Treškārt, pareizā varianta daudzkārtējās atkārtošanas nepieciešamība gan rakstveidā, gan mutvārdos. Un pēdējais nosacījums kā iepriekšējo punktu izpildīšanas rezultāts, ir nepieciešama precīzi sastādīta uzdevumu sistēma, kura palīdz skolēniem attīstīt valodas prasmes un iemaņas. (18)

2) Skolēnu valodas bagātināšana.

Vairākums metodiķu šo virzienu sadala darbā ar skolēna vārdu krājumu un darbā ar gramatikas uzbūvi. «Skolniekam, sastādot tekstu, rodas nepieciešamība izvēlēties no sava vārdu krājuma vajadzīgo vārdu, un jo bagātāks ir viņa krājums un strukturētāks semantiskā laukā, jo ir veiksmīgāki vārda meklējumi. Krievu valodas pasniedzēja uzdevums ir iemācīt bērniem tādu vārdu atlasē noteikumus, kuri ievēro, pirmkārt, izteikto domu, otrkārt, situāciju, adresātu un izteiktās domas mērķi, treškārt, lietojamo vārdu semantiskās īpatnības un kombinēšanas iespējas, kā arī izteikšanas formu. Pirmais un otrais noteikums ir saistīti ar izteikšanas satura atlasē, bet trešais un ceturtais – nosaka valodas līdzekļu atlasē, ieskaitot leksiskos.» (19)

Skolēnu vārdu krājuma bagātināšanas pamatā ir jābūt minimālai vārdnīcai. Krievu skolā vārdu krājums sastāv no dzimtās valodas vārdnīcas noteiktās daļas, kura tiek apvienota ar skolniekam esošo personisko vārdu krājumu.

Cilvēkam kurš runā (raksta) ir svarīgi zināt kādus izteiksmes līdzekļus var izmantot, izsakot krievu valodā telpiskas attiecības, laiku, iemeslu, mērķi, noteiktību/nenoteiktību, valodas izteiksmes, kuras apzīmē sveicinājumus u. tml. – šos uzdevumus atrisina aktīvā gramatika.

Tādu pašu uzdevumu pilda arī aktīvā tipa vārdnīcas (tematiskās, sinonīmu, antonīmu, vārdu kombinējumu), kuras kalpo nepieciešamo vārdu un izteikumu izvēlēšanai, proti pārejas (nozīme, zīme; zīmju kombinācija) realizēšanai un kodēšanai.

Valodu apraksta onomasioloģiskais aspekts, kura būtībā vārdnīca un gramatika veido valodas līdzekļu “inventāru”, kurš ir nepieciešams jēdzienu aprakstam, jau sen piesaista gan valodnieku teorētiķu, gan metodiķu uzmanību. Teorētiski un praktiski ir svarīgi izstrādāt valodas vienību grupēšanas paņēmienus, piemēram, vārdu (vai “vārdu-jēdzienu,” pēc L.V.Sčerbasa terminoloģijas) grupēšanu leksikas un semantikas grupās, kuras pēc F.P.Filina priekšstata “nosaka ar sevi valodas vienības, kuras ir valodas vēsturiskās attīstības rezultāts.” (47)

Speciālās gramatikas un mācību grāmatas ir valodas apraksta pilnīgāka un secīga realizēšana, kura maksimāli pielāgojas mācību uzdevumiem.

“Krievu valodas praktiskā gramatikā ārzemju pasniedzējiem - krievu filoloģijas speciālistiem” (12) ir izskatītas krievu valodas gramatiskās sistēmas pamatīpašības, ņemot vērā grūtības, kuras ir ārzemju apmācāmajiem: aspektu izteiksme, modalitāte, krievu valodas specifiskie vienkāršā teikuma veidi. “Krievu valodas īsā gramatikā” dots saspīests un saprotams mūsdienu krievu valodas gramatikas apraksts, kurš sadalīts vārdu un teikumu pamatkategorijās. Par apraksta priekšmetu kalpo dzīvās valodas funkcionēšana. Var arī ieteikt pēdējos gados izlaistas mācību grāmatas (piemēram, V.N.Vagners, J.G.Ovsijenko), kuras ir paredzētas angļiski runājošiem ārzemju studentiem. (48)

Kā zināms, savu jūtu un domu izteiksme, kas ir adekvāta skolēnās valodas nesējiem, iespējams tikai pie pilna apguve ar mācošos skolēnus svešvalodu. Svarīga loma ir procesā saskarsmes pieder piedāvājumam, komunikatīvs funkcionāls kura sarunu runā atšķiras no komunikatīvas lomas, kuru viņš spēlē runu didaktisku. Tas, konkrētāk, ir izsaukts ar to, ka didaktiska runa ir apveltīta ar pazīmju rindu, kuras piemīt viņai. (48)

Komunikatīva motivācija.

Īsziņa vai uzruna didaktiskajā runā ir vai jābūt noteiktu komunikatīvu motivāciju, kura savukārt var būt ārēja vai iekšēja. Zem iekšējas motivācijas domājas viena vēlme no komunikācijas akta dalībniekus ziņot sarunbiedram jebkas. Zem ārēju motivāciju domājas stimulēšana, kas cēlušas runājošam no ārpusē. Tas, piemēram, var būt paši atšķirīgākie pamudinājuma veidi un runas atbalsta ar vai pašu sarunbiedra runu, vai ar lingvistiskiem līdzekļiem (glezna, žests, darbība u.t.t.). Pastāvīga stimula rakstiskā runā, kā zināms, nav, tā kā parasti uzraksta patstāvīgi. Ārēja motivācija, stimulēšana ir mutiskā (didaktiska) runas, jābūt, tāpat kā pati runa, apjēgti. Pirms viņas ir jāstāv noteiktam mērķim atkarībā no etapa mācības un citu didaktisku priekšnoteikumu, to skaitā arī komunikatīvam funkcionālam. Sarunu runā tās ārēja motivācija rodas spontāni, atkarībā no dabiskas runas situācijas. Tajā noslēdzas viena no dažādībām starp komunikatīvu ar motivāciju runā saruna un didaktiska.(48)

Komunikatīvs mērķis.

Zināms, ka mūsu runa, kā likums, notiek ar noteiktu mērķi - kas ir tuvs vai tālīns. Par to nepieciešams atcerēties vēl arī tāpēc, ka didaktiska runa ir saistīta ar ar galamērķi - iemācīt skolēnus izdarīt to mācību runu tuvu pie sarunu runai, lai tie varētu ar viņu darboties. Šis var tikt noteikts arī tuvs konkrēts mērķis - iestiprināt iemaņas un prasmes, piemēram, izrunā, būvē piedāvājumi u.t.t. Pamatojoties no tā, komunikatīvam mērķim vajag atspoguļoties mācību programmās, kuru izpilde ir nosūtīta uz skolēnu mācību, piemēram, komunikatīva minimuma atkarībā no mācības, mērķu un uzdevumu līmeņa, kas ir likti pirms ar ārvalsta auditoriju. Tādam komunikatīvam mērķim sarunu praksē - sadzīvē, studējamās valodas nesēju vidē.(48)

Valodas bagātināšanas teorētiskie pamati atrodas triju un četrus klašu leksikas nodaļās. Minētās nodaļas izskaidro valodas attīstībai nepieciešamos sekojošus leksiskos jēdzienus: vārda leksisko būtību (uz tā pamata tiek izskaidroti vienas nozīmes vārdu un polisemantisko vārdu jēdzieni, sinonīmi, antonīmi un citi) un valodas leksiskos slāņus (kopējās koncepcijas, kuras atklāj jaunus jēdzienus: vispārīgās lietošanas vārdus, profesionālos un dialekta vārdus utt.).

Strādājot ar minētajām nodaļām, notiek nozīmīgs skolnieka leksikas pieaugums, kā arī zinātnisku jēdzienu un terminoloģijas apguve. Bet pats galvenais, pēc G.K. Lindman-Orlovas domām ir tas, ka "šeit veidojas noteikta attieksme pret vārdu lietojumu: tiek realizēta nepieciešamība izvēlēties no vārdu dažādības vajadzīgu, precīzu un izteiksmīgu vārdu, kurš atbilst runas savstarpējo sakaru uzdevumam, kā arī nepieciešamība izmantot visu sinonīmu dažādību utt.." (22) Skolēni atzīst šīs paškontroles metodes, kuras palīdz kontrolēt vārdu pareizo pielietojumu savā runā; mācās salīdzināt vārdus teikumā ar sinonīmu leksisko rindu un izvēlēties nepieciešamo; pārbaudīt izvēlēto vārdu, izceļot vārdu kopas. (горное озеро, но гористая местность). (22)

4. klasē iepazīšanās ar vārdu leksisko nozīmi un to interpretēšanas līdzekļiem, pirmkārt, dod iespēju strādāt ar nemotivētiem vārdiem, kuriem ir konkrēta nozīme, piemēram ГВОЗДЬ, СОСНА, СЛОН u.c..

Mūsdienu sociālajos un ekonomiskajos apstākļos personiskās attiecības ģimenes lokā ļoti mainās. Bērns aug un attīstās, esot aizņemts tikai ar sevi. Televīzijā rāda seriālus, pa radio skan "hīti" un tas viss kopumā aizvieto vecmāmiņu stāstītās pasakas un mammas dziedātās šūpuļdziesmas. Trūkst garīgās saites starp bērniem un vecākiem, ir jūtams savstarpējo attiecību deficīts. Vecāki bieži izvēlas tādus mākslas darbus, kuri neinteresē bērnus un lasa tos, lai ātrāk izpildītu vecāku pienākumus. Bet pareizāk būtu izsaukt bērnam pozitīvās emocijas un izskaidrot mākslas darba domu. (41) L. Laškova atzīmē, ka " pašlaik kļūst spēcīgāks

sabiedrības vulgarizācijas process, kas noved gan līdz kopējās kultūras, gan līdz runas tradīciju krituma. Runas aktivitātes izpaužas ar biežāku neizteiksmīgās leksikas lietojumu. Tādai leksikai ir neizteiksmīgs emocionāli ekspresīvs krāsojums, daudz vulgārismu, žargonismu un vienkāršās izrunas formu." (20)

Vēcākiem ir pēc iespējas vairāk jāpiedalās bērnu dažāda veida aktivitātēs ar bērnu, jārunā ar viņu, vairākas reizes jānosauc dažādi priekšmeti, jākomentē savas un bērna rīcības. Ir svarīgi apzināties, ka visas zināšanas un vērtības, kuras vecāki iemāca bērnībā, paliek ar cilvēku visa mūža garumā un nosaka viņa rīcību un domas arī nobriedušā vecumā. Tāpēc ir jāsaprot tas, ka vecāku audzināšanas process ietekmē ne tikai bērna personības attīstību, bet arī visu viņa turpmāko dzīvi. Nepieciešams pastāvīgi kontrolēt to kas tiek teikts bērnam, kādā veidā un ar kādu mērķi. Jācenšas runāt ar bērnu skaistā, pareizā un bagātā valodā, jo tas palīdzēs attīstīt bērnam sarežģītāku apziņu. Sarunu tēmas var būt dažādas, bet labāk izvēlēties tādu, kura būs bērnam tuva un ar kuru viņš bieži sastopas ikdienā.

Kad bērns uzsāk mācības skolā, izrunas apgūšana turpinās rakstīšanas ietekmē. Skolā bērni sāk apgūt divas jaunas runas aktivitātes: rakstīšanu un lasīšanu. Tieši minētie procesi aktivizē redzes mehānisma darbību, kura ietekmē sākas dzirdes un runas pārbūve. Tieši jaunākās skolas klasēs parādās tendence "kā dzirdu, tā arī rakstu", kuru atzīst daudzi Krievijas lingvisti.

K.C.Gorbacevičs raksta: "Protams, grāmatas arī agrāk ietekmēja skaņu izrunu. Bet tagad, "vispārējās lasītprasmes apstākļos", kad mutvārdu runas iemaņas tiek apgūtas ne tikai atdarinot pieaugušo runu, bet arī atceroties drukāta burtu grafisko attēlu, rakstīšanas ietekme uz izrunu ir krietni pieaugusi. (7)

Lietuvas psiholoģe R.Žukauskene raksta: "Bērni vecumā no 9 līdz 11 gadiem lieto vidēji ap 5000 jaunu vārdu. Augot, bērns var labāk paskaidrot vārda nozīmi. Piemēram: sākot apmācības, bērns raksturo vārdus pēc viņu funkcionalitātes vai ārējā izskata, bet vēlāk, viņš vērtē vārdus abstrakti, lieto sinonīmus un sadala priekšmetus kategorijās. Tas nozīmē, ka vecāki bērni prot abstrakti paskaidrot vārdu nozīmi, pāriet no nozīmes, kuras pamatā ir personiskā pieredze uz vispārinātu, kura ir saņemta no citiem cilvēkiem." (9)

Jaunāka vecuma skolnieka vārdu krājums ir atkarīgs no skolas mācības satura, jo tagad viņš apgūst jaunas zināšanas "ne tikai no savas personiskās pieredzes un saskares ar pieaugušajiem, bet arī apgūstot sabiedrisko un vēsturisko pieredzi mācību nodarbību laikā." (32)

Pirmās klases skolnieka aktīvā un pasīvā vārdnīcā ir no 2.5-3 līdz 7-8 tūkstošiem vārdu. Pētnieki atzīmē, ka bērnu vārdnīcās ir sastopami visu gramatisko kategoriju vārdi, bet

dominē konkrēti lietvārdi un darbības vārdi. Jaunākās klases skolnieka domāšana ir konkrēta un saistīta ar atsevišķām darbībām. Abstraktā domāšana pagaidām ir attīstīta vāji, tāpēc lietvārdu skaits pirmās klases skolnieka vārdnīcā ir 1-2%. Īpašvārdi iekļauj sevī cilvēku un dzīvnieku vārdus, pilsētu, upju, ezeru un valsts nosaukumus. Bērni lieto dažādus lietvārdus, atkarībā no apstākļiem vai viņu interesēm. Biežāk lietojami lietvārdi, kuri apzīmē konkrētu priekšmetu nosaukumus, dzīvniekus, kukaiņus, putnus, radniecības pakāpi, dažāda veida profesijas, gadalaikus, augu nosaukumus utt. (27)

Pētnieki atzīmē, ka cilvēku dzīve bērnu vecumā ir pārsvarā saistīta ar kustību un rotaļām, tāpēc 7-8 gadīgo bērnu vārdu krājumā bieži sastopami darbības vārdi, kuri apzīmē konkrētas rīcības, kustības darbības vārdi, kuri apzīmē telpisku stāvokli, kā arī cilvēku un dabas stāvokli. Ļoti bieži jaunāko klašu skolnieki tekstu atstāstījumos vairākkārt atkārtoti vienādus vārdus. Tāpēc skolotāja galvenais uzdevums jau no pirmās klases iemācīt audzēkņus lietot sinonīmus un bagātināt savu vārdu krājumu. (28)

Pēdējo 15 gadu laikā Latvijā ir izstrādātas un izdotas mācību grāmatas un mācību līdzekļi krievu valodas un literatūras apguvei mazākumtautību skolās. Līdz šim brīdim tos sekmīgi izmanto mācību procesā kopā ar Krievijā izdotām mācību grāmatām un mācību līdzekļiem. Pēdējo 10 gadu laikā skolnieku vidū konstatēta krievu valodas kvalitātes pazemināšanās (it īpaši rakstīšanā). Pētījumi atklāja dažus cēloņus, kuri to izsauca:

- Motivācijas samazinājums skolēnu un viņu vecāku vidū krievu valodas dziļai un pilnvērtīgai apguvei (ieskaitot rakstveida formu);
- Krievu valodas vides ietekme un mūsdienu kopējais “garastāvoklis”;
- Bilingvālā modeļa pielietojums mazākumtautību skolās, bērnu lasīšanas nepieciešamības līmeņa pazeminājums. (5)

Centieni lemt nosauktas problēmas noteica principus, kuri tika nolikti krievu valodas un literatūras mācību grāmatu celmā, kas ir adresētas diasporas skolām :

- valodu un kultūru dialoga princips, kas sekmē attīstību skolēniem priekšstati par mēļu un mentāla daudzveidību kā pasaules bagātību;
- komunikatīvs princips, kas paredz iniciatīvu skolnieka pozīciju uz mācību procesu, prasmju būvēt starpindividuālais dialogu un pilnvērtīgu attīstību piedalīties viņā (tostarp - dialogs ar kultūras tekstu, aplūkojošs kultūras tekstu uztvere kā aktīvs saskarsmes process ar to autoriem);

- integrētās pieejas princips mācīt dzimtu valodu un literatūru; zem integrācijas šajā gadījumā tiek saprasta priekšstatu koordinācija, zināšanu un skolnieka prasmju, kas ir iegūstamas valodas un literatūras apguves procesā;
- integritātes un mainīgums mācību satura princips.(6)

Valodu un kultūru dialoga principa aktualizēšana tika nodiktēta tas, ka multikulturālā izglītība ir realitāte un mūsu dienu nepieciešamība, kura rezultāts ir cilvēka formējums, kas uztver valodu un mentāla daudzveidību kā pasaules bagātību, kas ir spējīga pilnvērtīgi piedalīties starpkulturālā dialogā.

Bez tam, dotā objektīvi eksistējošā sociokulturālā tendence izglītības procesa korelē ar lokālu problēmu - kulturālas atvērtības formējumu, kas ļauj "krieviski runājošām" skolniekam integrēties Latvijas multikulturālā kontekstā, kura aktuālā Latvijas krievu diasporai. Tādējādi, kultūru dialoga ieslēgšana izglītības vidē ir "svarīga kā prasmes dzīvot daudznāciju valstī, tolerancē, iecietībā formējuma līdzekli, cienības draugs pie draugam, nacionālu attiecību, mūsu garīgas un materiālas pasaules daudzveidības atzinības" harmonizācijai.(6)

Latvijā pēdējos gadus ilgi ir veikta pētījumu, kuru uzdevums - noskaidrot, cik ļoti izglītības dokumentu un skolu mācību grāmatu saturs sekmē etnisku un multikulturālo integrāciju, attīstībai pie mācošos zināšanām un prasmēm multikulturālā dialoga jomā. Secinājumi, ko izdarīja pētījumu autori, liecina par to, ka tagadnē eksistē nopietnas pretrīkstības šajā jautājumā : no vienas puses, valsts programmā "Sabiedrības Integrācija Latvijā" pierakstās, ka cilvēka "iepazīšanās ar dažām (daudzi) kulturālām perspektīvākām vidēm, ar ko eksistence tikai vienā kulturālā vidē", bet no citas – vairākumā mācību grāmatu, kas ir paredzētas gan latviešu skolām, gan mazākumtautības skolām ir klāt etnocentriska pieeja, reproducējas etniska sakaru trūkuma modeļi, t.i. tai divu kopienu situācijai, kura reāli iztēlojas Latvijas sabiedrībā. Atzinīgu didaktisku piemēru kvalitātē, kas realizē valodu un kultūru dialogu, pētījumā ir atvesti fragmenti (teksti, uzdevumi) no krievu valodas, mazākumtautības mācību grāmatām, kura ir sagatavota skolām.(5)

Bērns, kurš uzsāk mācības krievu skolā ir vismaz divu valodu pratējs. Reizē ar pasauli, kuru apraksta dzimtā valoda, viņam pastāv arī cita pasaule, kurā un par kuru viņš runā vēl vienā valodā. Šo citu pasauli un valodu bērns pazīst labāk, nekā savu vecāku dzimto valodu un pasauli. Sastādot apmācības programmu, skolotājam ir jāņem vērā gan divvalodībai raksturīgās kļūdas, kuras pieļauj audzēkņi, gan citas valodas dominēšana, kā arī krievu konteksta neapmierinošā zināšana un saprašana. Pirmais jautājums: ar ko atšķiras emigrantu bērnu valoda no viņu vienaudžiem pilsētā? Mūsdienų jaunāko klašu skolēniem ir nelielas zināšanas par krievu tautas kultūru, vēsturi un vērtībām, jo daudzi no viņiem nekad nav

apmeklējuši Krieviju un nav iepazinušies ar šo valsti. Viena no būtiskām problēmām ir kopienas skolēna kulturālās identitātes veidošanas specifika, jo iepazīšanās ar krievu tautas vērtībām un daiļliteratūru notiek vairāku kultūru vidē.

Krievu valodā runājošo bērnu komunikatīvās prasmes atrodas pietiekošā līmenī, lai uzturēt vienkāršus savstarpējos sakarus. Bet lai saglabātu krievu valodu kopienā, ir svarīga ne tikai sadzīves leksika, orientēta uz īslaicīgu dzīvi svešvalodu pasaulē, bet arī leksika, kura sagatavos bērnu dzīvei divās valodās. Kā iemācīt bērnam otru dzimto valodu ir ļoti aktuāls jautājums.

Izraēlas pasniedzēji uzskata, ka tradicionāli apgūt krievu valodu kā dzimto valodu nav iespējams, bet krievu valodai ir daudz defektu. Katrā Krievijas skolā krievu literatūras nodarbībās tiek īstenots nopietns apmācības process, bet vecākajās klasēs krievu valodas stundas tiek aizvietotas ar krievu literatūru. Tādā veidā Krievijas skolās lingvistiskā apmācība dod vietu filoloģiskai. (13)

Dzimtas valodas īpašam stāvoklim ir vajadzīga atbilstošā mācības sistēma, kura sekmēs dzimtas valodas saglabāšanu diasporā. Nepieciešams izstrādāt dzimtas valodas saglabāšanas metodiku ievērojot īpatnības vēsturiski neatkārtojama momenta, kad ar krievu valodu tajā vai citā pakāpē pārvalda valsts iedzīvotāju ceturksnis, kad pasaule ir atvērta saskarsmei, kad ir Internets dāžās valodās, to skaitā arī krievu. Jaunas parādības, kuros mēs pamanām krievu valodā un krievu kultūrā, notiek migrāciju gaitā, uz stāsta krustojumiem, uz likteņu cilvēcisku sakrustojamībām, ko aizrauj laika straume. (13)

Krievu valodas skolotājam diasporā piedāvājas nākamās rekomendācijas:

1. Atiet no sadzīves orientācijas.
2. Iekļaut mācībā kulturoloģiju pieeju.

Kulturoloģiju pieeja - tā ir problēmatiska pieeja, tā ir pāreja no sadzīves situācijām pie kulturālu situāciju sapratnes, tā ir pāreja no sadzīves dialogiem pie kopīgas kultūras problēmas apspriešanas.

3. Radināt skolēnus domāt ne verbāli, ar "vārdnīcu vārdu", bet ar jēdzieniem - apkopotajām jēdzieniskajām iespējām, kas ir noslēgtas vārdā vai vārdkopā.

Jēdziens satur sevī iespējas problēmatiskas pieejas pie temata, tās apjēgšanas, pie negaidītiem loģiskiem pagriezieniem tās attīstībā. Šī kustība kulturāla konteksta paplašinājuma malā, domāšanas un psiholoģijas nacionālu īpatnību sapratnes malā.

4. Izstrādāt filoloģisku apmācības aspektu ar atbalstu uz mākslas tekstu. Izteikt komentārus literāra darba lasījumā, izskaidrošanas un akcenti tāpat paplašina kulturālu kontekstu tie, kas studē diasporā dzimtu valodu. Pie visas nozīmes gramatisku parādību

studēšanas, acīmredzami, ka ne lingvistiku pieejai pieder izšķirīga loma kulturāla konteksta formējumā. Ceļš pie metodikas izstrādāšanas, kas ir attiecīga dzimtas mēles stāvoklim diasporā, guļ caur kompleksveida pieeju: kulturoloģija, filoloģisks un lingvistika, kura celmā vārds ir jēdziens. (13)

Saglabāt dzimto valodu var pētīt to kultūru, kurā ir atspoguļots nacionālais raksturs un kurā ir iesaistīts valodas nesējs, kā arī lasot un saprotot daiļliteratūras tekstus. Dzimtās valodas skolotāja pasniegtās nodarbības kopienā notiek īpaši. Viņš apspriež kopā ar bērniem kultūras problēmas, ņemot par piemēru kādu no daiļliteratūras darbiem un paskaidrojot katra konkrētā vārda jēgu. Tādā veidā par apmācības galveno noteikumu kļūst kultūras konteksta paplašinājums. Skolotājam ir jāsameklē tāds daiļliteratūras teksts, lai viņš palīdzētu saprast iekšējo jēgu. Punktuācija ir daudzu skolēnu problēma. Divvalodības apstākļos tas kopienas bērnus mulsina vairāk nekā pilsētas vienaudzus. Īpaši gadījumos, kad līdzīgu konstrukciju pielietojums prasa izmantot dažādas punktuācijas zīmes. Tam visam ir nepieciešamas speciāli izstrādātas programmas.

Esošās krievu valodas mācību grāmatas neatvieglo skolēna apmācības procesu, jo tās neatbilst skolotāja uzdevumiem, kurš veic krievu valodas skolēna apmācību ārzemēs. No šīs situācijas ir iespējams iziet dažādi. J.J.Protasova cīnās par skolotāju elastīgumu, uzskatot, ka nedrīkst "katru reizi atnest uz nodarbību mācību grāmatu, ir jāprot strādāt arī bez tās." Skolotājam ir jāprot sagatavot materiālu patstāvīgi, balstoties uz savu un kolēģu pieredzi. Nepieciešams satikties ar mācību grāmatu autoriem, apmeklēt meistarklases, bet vienmēr atcerēties to, ka pilnībā pārņemt svešu metodiku nav iespējams. Nodarbība notiks tikai tad, kad skolotājs apzināti pārstrādās citu pieredzi – gan pozitīvo, gan negatīvo. (39)

V.A.Levinam ir cita pozīcija, kura balstās uz gatavām mācību grāmatām: "Dienzēl ne visi pedagogi un izglītības vadība (kā arī vecāki) apzinās, ka darbam kopienā nepietiek ar entuziasmu un darba pieredzi. Pat sakombinējot pareizo sociāli pedagoģisko uztveri ar situācijas saprašanu. Nepieciešamas arī labas zināšanas bērna psiholoģiskajā attīstīšanā un sociāli pedagoģisko likumsakarību ievērošanā, nepieciešama pētījumu pieredze mācību līdzekļu, programmu un metodiku novērtēšanai. Citādi būs ilgi jāmeklē rezerves, kuras palīdzēs padarīt krievu valodas pasniegšanu kopienā par interesantu un ietilpīgu. Šajā gadījumā neizvairīties no pedagogu praktiķu, zinātnieku un izdevēju sadarbības, lai apvienojoties, kopā atrast jaunā mācību priekšmeta metodiskos principus." (39)

Apstākļos, kad krievu valoda funkcionē svešvalodu vidē, neliterāras formas izplatās un aktualizējas lielākā mērā, nekā krievu valodā kopienas apstākļos. Svešvalodu vidē nav vienota kultūras centra, kurš diktē savas normas, samazinās izglītoto cilvēku skaits, kuri

pārvalda krievu valodas literārās normas. Tāpēc dabisku krievu valodas vidi (sadzīves saskarsme, preses valoda) visbiežāk ir grūti atzīt par apmierinošu, no valodas kultūras viedokļa, tās attīstošais potenciāls ir pazemināts. Valodas pamatproblēma tādos apstākļos ir literāro formu "izdzīvošana".

Lietuvā valodas kultūras problēmas ir aktuālas visu sociālo slāņu krievu valodā runājošiem, ieskaitot tos, kuru pienākumā ietilpst minēto normu pārvaldīšana. Piemēram, pēc mūsu novērojumiem, krievu studenti filologi, nodarbībās izskatot stilistiskos variantus, bieži ir šokēti - pēc viņu domām pareizā literārā forma izrādās nepareiza (piemēram, uzsvars vārdos žālūzijas, skābene, skaistāks, līdzeklis utt.).

Skolotāju valodas kultūru negatīvi ietekmē arī vienkāršruna, par ko liecina eksperimentālo izmeklējumu rezultāti. (4)

Apgūstot svešvalodu, rodas jautājums par obligātu divplānu valodas aprakstu, no "aktīvā" un "pasīvā" viedokļa, kas ir svarīgi valodas rašanai nedzimtajā valodā.

Cilvēkam, kurš klausās (lasa) ir svarīgi zināt, ko nozīmē dotais vārds vai teikums, kāda nozīme ir locījumiem, kādas ir darbības vārdu pamatfunkcijas utt.. Šos uzdevumus atrisina, pateicoties pasīvās gramatikas materiālu aprakstiem un pasīvā tipa vārdnīcām.

M.T.Baranovs izceļ sekojošus leksiski semantiskus vingrinājumus: " sastādīšana 1) vārdkopu, ar tipisku vārdu leksisko sasaistāmību; 2) teikumu; 3) tematisku vai leksiski semantisku vārdu grupas; 4) vārdu paradigmas (simantiskā laukuma), kā arī vārda atpazīšana pēc viņa simantiskā jēdziena, radošā diktāta rakstīšana un sacerējums ar atbalsta vārdiem."(3)

Uzskaitītos vingrinājumus daļa divās grupās: pirmajā grupā ietilpst vingrinājumi, saistīti ar vārdu nozīmi, bet otrajā grupā ar vārdu lietojumu, atkarībā no tā nozīmes.

Pirmās grupas vingrinājumos ietilpst simantiskā jēdziena un kombinējuma sastādīšana, ņemot vērā nozīmi, neaizstājamību, tāpēc to lietošana ir obligāta; otrās grupas vingrinājumi pēc didaktiskās būtības ir identiski (ņemot vērā teikumu veidošanu ar vārdu palīdzību), tāpēc tie ir savstarpēji aizvietojami. Mācību procesā vienas nodarbības laikā visus vingrinājuma veidus reizē lietot ir ekonomiski neizdevīgi. Lietderīgi ir diviem pirmās grupas vingrinājumiem pievienot vienu otrās grupas vingrinājumu.

A.V.Prudnikovs atzīmē, ka "minētā veida vingrinājumi palīdz apzināt vārda nozīmi, kas ir ļoti svarīgi skolēnu vārdu krājuma bagātināšanai." (36)

Daži bērni maz lasa grāmatas, tāpēc viņu leksika ir nabadzīga, citi maz sazinās savā starpā, neizmantojot aktīvi savas runas iemaņas, bet trešie otrādi - ir ļoti aktīvi, tāpēc runāšanas laikā bieži aizrijās un nepabeidz savu frāzi līdz galam. Visiem bērniem ir arī kopīga problēma, saistīta ar vārdiem parazītiem, tādiem kā "nozīmē", "tas", "tāpat" un vārdu

aizvietošana ar žestiem. Ja bērns atpaliiek runas attīstīšanā, tas izpaužās arī vārdu krājuma nabadzībā, neprecīzā daudzu vārdu nozīmes saprašānā, nespējā gramatiski pareizi savienot vārdus savā starpā (kļudaina galotņu lietošana), nepareizā skaņu atdarināšanā, kuras dēļ bērns neizrunā atsevišķas skaņas, vai aizvieto tās ar citām utt..

Normāli attīstītie bērni spēj brīvi izmantot dažādi konstruētus saliktus teikumus, viņiem ir pietiekošs vārdu krājums un ir iemaņas vārdu atvasināšanā un izmaiņā. Bet daudziem bērniem minētās iemaņas atrodas pasīvā veidā. Ja bērniem ir grūtības savu domu izteikšanas laikā, viņi sāk atdarināt citus vienaudžus un rezultātā apgūst ne visai labus leksikas paraugus.

Skolēniem nav īpaši augsts zināšanu līmenis krievu tautas kultūras, vēstures un vērtību jomā. Daudzi no viņiem nekad nav apmeklējuši Krieviju un par valsts vēsturi un kultūru viņiem ir virspusējs priekšstats. Viena no nozīmīgākām problēmām ir diasporas skolēna kultūras identitātes veidošanas specifika, jo krievu tautas vērtību apgūšana krievu valodas mācīšanas laikā un krievu daiļliteratūras tekstu iepazīšana notiek polikulturālā vidē.

“Redzamākās izmaiņas, kuras notiek valodā, ir jaunu vārdu parādīšanās, bet mazāk ievērojamas – ir jaunu nozīmju parādīšanās”, - raksta slavens valodnieks, profesors Maksims Krongauzs, uzrādot konkrētus piemērus no dzīves, kuri raksturo minētās izmaiņas. Izskaidrojot situāciju, viņš apgalvo, ka “sociālo, tehnoloģisko un dabas ietekmēto izmaiņu rezultātā notika milzīga valodas pārbūve. Izdzīvo tas, kas paspēj pielāgoties. Krievu valoda paspēja, bet tai nācās stipri mainīties. Kā mums visiem. Diemžēl tā nekad vairs nebūs tāda, kā agrāk.” (15) Par līdzīgām izmaiņām mūsdienu krievu valodā pauž savu viedokli slavēna valodniece Irina Levontina. (21)

Krievu valodas leksiskie krājumi ir ļoti lieli. Valoda pastāvīgi papildinās ar jauniem leksiskiem vārdiem, kuri veido krievvalodīgo runu skaistāku, daudzveidīgāku un universālāku. Valoda, veicot savu galveno uzdevumu, domu izteikšanā un pārraidīšanā gan rakstiskā, gan mutvārdu veidā, papildinoties un savstarpēji mainot vārdu krājumu, palīdz sazināšanās dalībniekiem kvalitatīvāk un vieglāk dalīties ar savām domām. Skolēnu vārdu krājuma (aktīvā vai pasīvā) papildināšanu uzskata par galveno problēmu, veicot krievu valodas apgūšanu sākumskolā. Tai ir svarīga loma risinot kopējos uzdevumus, saistītus ar skolēnu valodas sagatavotību. Dotās problēmas atrisināšanas teorētiskie pamati atrodami skolas programmas sadaļā "Leksika". Minētā sadaļa iepazīstina jaunāko klašu skolēnus ne tikai ar konkrētu leksiku, bet arī ar abstraktiem jēdzieniem, kuru apgūšana ir apgrūtināta. Tas saistīts ar to, ka jaunāko klašu skolēniem ir vairāk attīstīta grafiskā un tēlnieciskā domāšana.

Apmācības pamatuzdevums ir attīstīt skolēnā personību, kura pilnvērtīgi pārvalda mutvārdu un rakstisko runu. Skolotājam priekšā stādīts uzdevums: dibināt kultūras sakaru pamatus, formēt komunikāciju iemaņas un, galvenais, iemācīt laipni attiekties pret cilvēkiem.

Par pamatu vārdu krājuma bagātināšanai kalpo minimāls vārdu krājums. (35)

Skolēnu problēmas, kuriem dzimtā valoda ir krievu valoda 10 gadus pētīja daudzi zinātnieki. Sakarā ar to, gribu atzīmēt zinātnieku L.A.Gdaļeviča, N.I.Žinkina, O.I.Zimnei, T.A.Ladiženskas, L.N.Fedorenko, T.K.Donskoi, I.B.Ignatovas, T.V.Samosejenkovas, A.D.Deikinas un citu nopelnus. Dažādos laika posmos viņi radīja zinātniskos virzienus un skolas, kuras palīdz apgūt mutvārdu un rakstveida valodu skolēnu vidē. Bet tomēr ne visi viņi atzīst, ka apmācībām ir jābūt sistematiskām un daudzveidīgām.

Metodiskā zinātne uzkrāja lielu datu apjomu par skolēnu vārdu krājumu. Minētie dati ir saņemti, pētot mutvārdu runu, rakstiskus darbus (sacerējumus utt.) (исследования М. Т. Баранова, В. Я. Булохова, В. Е. Мамушина, Н. А. Моралевой, И. Е. Сеницы и др.), kā arī pamatojoties uz skolēnu atbildēm par vārdu leksisko nozīmi, pildot speciāli sastādītus uzdevumus (piemēram piemeklēt vārdus noteiktai tēmai, atrast sinonīmus utt.) un uzdevumus, saistītus ar teikumu sastādīšu asociatīvā eksperimenta ietvaros. (М. Т. Баранов, Ю. П. Плотникова, Г. И. Сниткина и др.).

II. JAUNĀKĀS KLASES SKOLĒNA DZIMTĀS VALODAS VĀRDU KRĀJUMA BAGĀTINĀŠANAS PAŅĒMIENI UN METODES

Jaunāko klašu skolēnu vārdu krājuma bagātināšanas problēma interesē pedagogus jau ilgu laiku garumā. Tāpēc valodu apgūšanas metodikās ir apkopota plaša minētā virziena didaktiskā pieredze. Bet ir jāatzīmē, ka minēta pieredze saistīta ar dotās problēmas realizēšanu mono lingvistiskajā vidē (piemēram: tiek bagātināts latviešu valodas vārdu krājums Latvijā dzīvojošam skolēnam un krievu valodas vārdu krājums Krievijā dzīvojošam skolēnam utt.). Diemžēl, minētās problēmas pētījumi divvalodības vidē ir sastopami ļoti reti.

Dotās nodaļas mērķis ir apkopot zinātnieku didaktisko pieredzi, saistītu ar jaunāko klašu skolēnu vārdu krājuma bagātināšanu, apgūstot pirmo (dzimto) valodu.

Apgūstot skolas programmu un īpašo runu attīstošo nodarbību laikā notiek pakāpenisks skolēnu vārdu krājuma pilnveidojums un papildinājums. Ir jāievēro tas, ka ilgus gadus sakarīgās runas attīstīšana metodikā un skolas praksē tika definēta kā izklāstu (atstāstījumu) un sacerējumu rakstīšanas prasmes apgūšana, kuru izstrādāja "valodas prakses" līmenī, kas pēc L.V.Ščerbas domām ir " vairāk mietpilsonisks, nekā metodisks".(51)

T.A. Ladiženska izstrādāja tādu sakarīgās runāšanas apgūšanas sistēmu, kurā galvenā uzmanība bija veltīta prasmei saturīgi un sakarīgi runāt. Pateicoties šai sistēmai, valodnieciskās pieejas vietā tapa jauna runas pieeja. Ja, apgūstot valodas sistēmu, mēs bieži novirzām savu uzmanību no izteiciena satura, tad apgūt runu bez satura nav iespējams. (19)

Runas attīstīšanas darbā, vārdu krājuma bagātināšanas procesā un gramatiski pareizās runas veidošanai ir ļoti svarīga komunikatīvā pieeja, kura būtiski izmaina apmācības metodes. Kopā ar tradicionālām skolas metodēm dzimtās runas apgūšanai (izklāsti (atstāstījumi), sacerējumi pēc dotā parauga un t.t.) , liela nozīme ir runas izteikuma modelēšanas metodei.

Attīstot skolēnos iemaņas savu izteikumu saturu un formu attiecināt uz valodniecisko situāciju, mēs panākam domāšanas disciplinēšanu, dzimtās valodas izjūtu asinājumu, kā arī pieradinām elastīgi izmantot vārdus, izvēloties no daudziem variantiem tieši tādu, kurš atbilst piedāvātiem valodnieciskiem apstākļiem. Situācijas vingrinājumi palielina skolēnu runas kultūru, bagātina viņu vārdu krājumu un runas gramatisko uzbūvi. (29)

Programmā paredzētas speciālas nodarbības, kas ir saistītas ar runas attīstību. To mērķis ir sniegt skolēniem iespēju apgūt pareizu valodu no mūsdienu literārās krievu valodas viedokļa (vārdu lietojums, izruna, prasme izteiksmīgi lasīt un runāt, ievērojot pieņemtās intonācijas un loģiskos akcentus).

Pēc M.T.Baranova viedokļa, nodarbībās ietilpst:

- Izrunas kultūras normu ieaudzinašana skolēnos; pareizrunas normu un izteiksmīgās lasīšanas noteikumu apgūšana;
- Leksiskais darbs, kurš nodrošina skolēnu vārdu krājuma bagātināšanu un prasa noteikta veida zināšanas no leksikas, valodas frazeoloģijas un leksiskās stilistikas puses;
- Darbs ar teikumiem un vārdkopām, kuru pamatā ir dziļa un sistemātiska gramatikas mācīšana, kā arī stilistikas sintakses pamatnormu apgūšana;
- Rakstiskās un mutvārdu runas iemaņu attīstīšana. (2)

Krievu valodas apmācības programmu analīze pierādīja, ka tajās ir paredzēts darbs, saistīts ar vārdu krājuma bagātināšanu, jo programmā M.T.Baranova, T.A.Ladiženskas un N.M.Šamanska redakcijā starp praktiskiem saistītās runas attīstības uzdevumiem, kurus atrisina gan skolotājs, gan skolēns ir arī tāds uzdevums: krievu literārās valodas normu apgūšana un skolēnu vārdu krājuma bagātināšana un runas gramatiskās uzbūves pilnveidošana; iemācīt audzēkņus sakarīgi izteikt savas domas gan mutvārdu formā, gan rakstveidā. Krievu valodas apgūšanas rezultātā skolēniem jāprot brīvi lietot valodu visās sabiedrībā pielietojamās nozarēs. (33)

Programmā ietilpst jēdzienu sistēma no krievu literārās valodas stilistikas nozares un runas jēdzieni, kuri kalpo par pamatu darbā ar sakarīgo runu un komunikatīvo prasmju veidošanā; krievu literārās valodas pamatnormas. (33)

Programma M.M.Razumovskas, V.I.Kapinos, S.I.Ļvova, G.A.Bogdanova redakcijā piedāvā teorētiskos pamatus saistītās runas apgūšanai, izmantojot trīs jēdzienu grupas:

- teksta pazīmes; jēgu vērtīgums, izteikuma relatīvā pabeigtība, formālā sasaiste (esošā un jauna informācija, teikumu sasaistes paņēmieni un līdzekļi); teksta sadalīšana rindkopās (rindkopu uzbūve);
- runas stili: sarunas, zinātniskais, lietišķais, publicistiskais, mākslinieciskais;
- funkcionāli nozīmīgie runas tipi: aprakstīšana, vēstīšana, spriedumi un tā veidi: priekšmeta, vietas, dabas stāvokļa, cilvēka apraksts, priekšmetu īpašību, parādību un notikumu novērtēšana utt. (34)

Precizētas un sistematizētas saistītās runas iemaņas ir atlasītas un sagrupētas, ņemot vērā mācību runas aktivitātes raksturu. Pastiprināta valodnieciskā kursa ievirze: izvirzīts uzdevums attīstīt iemaņas runāt par lingvistiskām tēmām, saprast lingvistisko tekstu; lasīt un runāt, ievērojot atbilstošus runas saturam intonācijas likumus un gramatisko uzbūvi (teksti ar

uzrunām, viendabīgiem teikuma locekļiem, savrupinājumiem utt.). Paredzēts sistemātiskais darbs ar gramatisko pareizrūnu un vārdu krājuma bagātināšanu. (34)

Runas attīstības metodes atšķir jēdzienu "pareizā runa" (runa, kas atbilst valodas literārām normām) un jēdzienu "laba runa" (komunikatīvi lietderīgā runa, kura atbilst savstarpējo sakaru uzdevumam un situācijai, ir bagāta, precīza un izteiksmīga). Svarīgi ir atrast pareizās attiecības starp klasisko un moderno valodu, vecu un jaunu, rakstisku un mutvārdu. Pagātne palīdz iepazīt mūsu kultūras pirmavotus un vēsturiskos attīstības posmus, bet tagadne fiksē mūsdienu dzīves dinamiku, valodas esošo stāvokli, reālo vārdu lietojumu, kuru nedrīkst ignorēt tikai tāpēc, ka tas neatbilst normai. Leksika nav noslēgta sistēma, tā atrodas kustībā un lēni, bet nepārtraukti papildinās. (11)

Tādā veidā, skolēnu vārdu krājuma un gramatiskās uzbūves bagātināšanas darbs kalpo precīzas, bagātas un izteiksmīgas valodas formēšanai. Minēto prasību pārkāpums noved pie runas neprecizitātes. Ņemot vērā neizbēgamās valodas izmaiņas, pasniedzējam ir pastāvīgi un mērķtiecīgi jāstrādā valodas kultūras audzināšanas jomā, piesaistot audzēkņu uzmanību klasiskajiem un mūsdienu daiļliteratūras tekstiem. Runas tēlainības attīstībai ir jāizmanto verbāli (intonācija, leksika, sintakse) un neverbāli (mīmika, žesti, pauzes) līdzekļi. Nepieciešams radīt tādus apstākļus, kuros katrs bērns varētu attīstīt savas emocijas, jūtas, velmes un uzskatus. Un tam ir jānotiek ne tikai parastās sarunas laikā, bet arī publiski, nekautrējoties no svešiem klausītājiem. Minētajām lietām bērnu ir svarīgi pieradināt jau agrā bērnībā, jo bieži tieši cilvēki ar bagātu garīgo saturu un izteiksmīgu runu izrādās ļoti noslēgti, kautrīgi, izvairās no publiskām uzrunām, apjūk svešu personu klātbūtnē. Lielu palīdzību pirmsskolas vecuma bērna tēlainās runas attīstībai sniedz teatralizētās nodarbības, kuru laikā tiek izmantoti daiļliteratūras un tautas mutvārdu radošie līdzekļi. Bērni ļoti mīl pasakas, tāpēc pasakai dotas priekšrocības kā efektīvam iedarbības līdzeklim. Pasaka ir tautas mākslas darbs ar bagātu garīgu lādiņu. Ar vārdu ir saistīta vesela tēlu pasaule. Pārnēsot bērnu brīnumu reālos apstākļos, mēs liekam viņam izdzīvot pasakas notikumus kopā ar tās varoņiem, attīstot bērna iztēli un jūtas. (42)

Tautai katram dzīves gadījumam ir savs trāpīgs vārds. «На всякого Егорку есть поговорка». Sakāmvārdi un parunas ir mutvārdu poēzijas īpašs veids, kurš ir uzsūcis gadsimtiem krāto paudžu pieredzi. Sakāmvārdu un parunu izteiksmība, spēja tēlaini aprakstīt priekšmetu un radoši izmantot vārdu, kalpo par svarīgiem faktoriem pirmsskolas vecuma bērnu iztēles un tēlainās valodas formēšanā. Pozitīvās emocijas, kuras izsauc mīklu minēšanas process, palīdz uzturēt bērnam interesē pazīt apkārtējo pasauli un uzlabot novērošanas spējas. Mīklu minēšanu var uzskatīt par pārbaudes testu. Šis process parāda bērna spējas domāt

tēlaini un poētiski. Spēlējoties ar vārdiem, skaņām, jēgām, bērns iedziļinās valodas noslēpumos, iepazīst vārdu krājumus, fonētisko (skaņu) sistēmu un gramatisko uzbūvi. Vārdu pārzināšana un dzimtās valodas bagātības pazīšana ir galvenie uzdevumi pirmsskolas vecumā. (42)

Pirmsskolas vecuma bērniem ir attīstīti skaņu un vārdu izrunāšanas procesi, ir pietiekošs vārdu krājums ar visām sarunvalodas gramatiskām kategorijām (bērni izmaina vārdus, izmantojot locījuma, skaitļu, dzimtas, saskaņo tos teikumus). Bet, neskatoties uz to, bērnu apkārtējās realitātes emocionāli tēlainā uztvere ir vāji attīstīta. Vēl bērniem ir grūtības ar:

- izvērsto izteikumu sastādīšanu;
- emocionālo saišu dibināšanu ar apkārtējiem;
- domu formulēšanu un teksta sastādīšanu;
- valodniecisko attiecību dibināšanu ar kontaktpersonu;
- tēlniecības elementu izvēlēšanos tekstā;
- bērniem pieejamo literārās valodas un tautas mākslu darbu izteiksmes līdzekļu izmantošanu savā valodā;
- eksperimentēšanu ar vārdiem (radošas darbības ar vārdiem un skaņām).

Acīmredzot, bērni neprot prasmīgi pielietot nemutiskus sakaru līdzekļus (intonāciju, žestus, mīmiku, pantomīmu un t.t.). N.Ursu uzskata, ka, ja pirmsskolas grupās pilnveidotu daiļliteratūras un folkloras emocionālās uztveršanas procesu, bagātinātu valodniecisko vidi, tad tas palīdzētu:

- paplašināt bērnu aktīvo vārdu krājumu;
- attīstīt daiļliteratūras juteklisko uztveršanu;
- bagātināt bērna emocionālo jomu;
- paplašināt bērna apvārsni un ieaudzināt interesi par valodu.

Mācību darba perspektīvais plāns var kalpot par metodiskā kompleksa formu, kurš ir sastādīts ievērojot sekojošus didaktiskus principus:

- secība;
- sistematiskums;
- pakāpeniska un progresīva materiāla sarežģīšana. (41)

Pamatojoties uz augstāk izklāstītām tēzēm, N.Ursu piedāvā izglītošanas darba trīs pamata ievirzes:

1. Attīstīt literāro mākslas darbu juteklisko uztveri.

Pamata mērķis ir iemācīt bērnus saprast mākslas darbus ar to specifiskiem vārdu izteiksmes līdzekļiem, pievēršot uzmanību literārās valodas tēlainībai un izteiksmībai.

Aktualitātes:

- nepareiza pieeja, organizējot bērna lasīšanas aktivitāti ģimenes lokā;
- tiek izvēlēti bērnam neinteresanti un pēc uztveres nepieejami mākslas darbi;
- "mehāniskā lasīšana", kura neiekļauj sevī darbu ar saturu;
- lasīšanas mērķis nav emociju un jūtu pamodināšana, kas rezultātā noved līdz valodas kopējai nabadzībai.

Virziena uzdevumi:

- iemaņu veidošana novērojot un izceļot literārā tekstā epitetus un salīdzinājumus (ласковое слово, что весенний день), ironiju (грозен Семен, а боится Семена одна ворона);
- iemācīt saprast frazeoloģismus, salīdzinājumus, definīcijas, tēlainus vārdus;
- iemācīt dibināt sakarus starp tēlainu vārdu, izteikuma nominālo jēdzienu un tā emocionālo saturu.

Uzdoto problēmu realizēšanas formas:

- nodarbību komplekss ar mērķi iepazīstināt pirmsskolas vecuma bērnus ar daiļliteratūras mākslas darbiem;
- spēles ar vārdiem un didaktisko materiālu;
- sarunas par daiļliteratūras mākslas darbu saturu;

Sagaidāmais rezultāts:

1. Bērniem būs daiļliteratūras mākslas darbu emocionālās uztveres iemaņas.
2. Pirmsskolas vecuma bērna runas kopējā attīstīšana, mērķtiecīgi aktivizējot viņu izteiksmes līdzekļus.

Pamata mērķis ir rast apstākļus, kuri palīdzētu aktivizēt bērnu runas izteiksmības līdzekļu apgūšanu spēļu, apmācību un sakaru aktivitāšu laikā.

Aktualitātes: daudzas zināšanas ļoti bieži bērns neizmanto sadzīves apstākļos, tāpēc, neattīstoties, tās ar laiku zūd.

Darba virziena uzdevumi:

- atkārtot iegūtās iemaņas par runas izteiksmības līdzekļiem;
- mācīt bērnus pielietot ikdienā tēlainus izteikumus un idiommas.

Uzdevumu realizēšana ir iespējama ar:

- runas attīstības nodarbībās mācīt bērnu lietot radošus stāstus;
- bērnu kolektīva problemātisko situāciju izrunāšana un vingrinājumu izpildīšana;
- veicināt tēlainu izteiksmju pielietojumu savā valodā, izceļot tos vienaudžu runā.

Gaidāmais rezultāts: bērnu interese runas aktivitātei būs noturīga. Viņiem būs reālā dažādu valodas māksliniecisku līdzekļu ikdienas pielietošanas pieredze. (42)

Mākslinieciskos tekstos vārdi un to kombinējumi rada īpašu papildjēgu un spilgtus tēlus. Valodas tēlainības līdzekļi ir precīzi, emocionāli, tie atdzīvina runu, attīsta domāšanu, pilnveido bērnu vārdu leksiku. Strādājot ar valodas mākslas darbu tēlainajiem līdzekļiem, nepieciešams izmantot visas pieejamās iespējas: visu veidu tropus (salīdzinājumu, epitetu, metaforu, perifrāzi, hiperbolu), stilistikās komponentes (sinonīmu gradācijas, antitēzes un antonīmus, retoriskos uzteikumus un jautājumus, uzsaukumus). Lasīšanas grāmatās ievietoto literāri māksliniecisko tekstu daudzveidīgie piemēri un paraugi palīdz iepazīstināt audzēkņus ar krievu valodas stilistisko bagātību. (16)

Salīdzinājumu analīzi nevar novest tikai līdz loģiskam darbam. Gleznu un tēlu izsaukšanai skolēnu iztēlē tiek piedāvāti sekojošā veida uzdevumi: "Iedomājāties, cik klusu, klusu lido sniegpārslīņas, apdzenot viena otru... Kam viņas ir līdzīgas? Kas redzēja tik vieglu sniegu? Pastāstiet!" Bērni salīdzina sniegu ar vieglām papeles vai gulbju pūkām. Ir lietderīgi arī izmantot vingrinājumus, kuru gaitā nepieciešams patstāvīgi atrast salīdzinājumus un pielietot tos mutvārdu stāstījumos, vai rakstiskos sacerējumos.

Rakstot sacerējumu par tēmu "Drūma rudens diena", rast tēmai atbilstošu īpašu garstāvokli ceturtnās klases skolēniem palīdzēja tādi salīdzinājumi: «Днем темно, как будто вечером. Ветер воет, будто жалуется. Мокрые ветки согнулись, будто им тяжело, повисли» utt..

Bieži skolēni izmanto nesaprotamus salīdzinājumus, kuri ir pārāk subjektīvi un neveido visiem saprotamus tēlus: «Дождь как барабан» (iespējams, skolēna privātā pieredzē lietus lāses krīt uz metāla jumta, radot skaņas, kas asociējas ar bungām); «Солнце светит, как огонь» (šajā nozīmē saule nevis silda, bet apdedzina kā uguns) utt.. Darbu ar salīdzinājumiem bērnam nedrīkst uzspiest. Katram salīdzinājumam vērtība būs tikai tad, ja tas radās skolēna apziņā no nepieciešamības izteikt un radīt spilgtu, iespaidīgu attēlu.

Par epitetu sauc māksliniecisko definīciju, ar kuras palīdzību var iedomāties kādu spilgtu priekšmeta vai parādības tēlu un uzzināt autora novērtējumu. Tā 3. klases skolēni lasa S.Vasiljeva dzejoli "Krievija":

"Люблю твои луга и нивы,
Прозрачный зной твоих равнин,
К воде склонившиеся ивы,
Верха пылающих рябин."

"Прозрачный зной" tas ir poētisks epitets, kurš raksturo neuzkrītošu krievu līdzenumu plašumu. "Пылающие рябины" nozīmē rudens sākumu, kas rada spilgtu tēlu ar sarkaniem ķekariem mežu zaļumos. Ar epiteta palīdzību var radīt spilgtu un neaizmirstamu tēlu. Ir ļoti svarīgi, lai bērni saprastu tēlu poētiskumu. Par epitetu bieži vien kalpo īpašības vārds, bet var arī izmantot lietvārdus:

"Вот север, тучи нагоняя,
Дохнул, завыли вот сама
Идет волшебница зима."

(A.S.Puškins)

Vai ar apstākļa vārdu:

"По дороге зимней, скучной
тройка борзая бежит,
Колокольчик однозвучный
Утомительно гремит."

(A.S.Puškins)

Par epitetu nevajag uzskatīt jebkuru definīciju. Pēdējā piemērā ziemas definējums nav epitets, tas tikai apzīmē gadalaiku un tajā nav slēptas tēlainas alegoriskas nozīmes. Nākamais definējums "скучно" ir epitets, jo tiešo vārda nozīmi var izmantot tikai attiecībā pret dzīvu būtni, cilvēku, raksturojot viņa garastāvokli.

Ja 1. klases skolēni tikai paskaidro epitetu nozīmi, tad 3.-5. klasēs nepieciešams pievērst uzmanību vārdu (epitetu lomā) emocionāli ekspresīvam krāsojumam un to radītajam kopējam garastāvoklim (nenosaucot terminus). Darbs ar epitetu sākas ar noteikšanu - kāpēc tieši tādā veidā ir noteikts priekšmets.

S.Jesenina dzejolī "Bērzs" 1. klases bērni iepazīstās ar tādiem epiteta definējumiem kā «на пушистых ветках», «сонная тишина» un «золотой огонь». Pirmklasnieki apgalvo, ka: "zari ir pūkaini, jo uz viņiem ir sarma un sniegs, klusums ir miegains, jo apkārt ir ļoti kluss, it kā viss aizmidzis, un bērzs stāv miegainā klusumā. Bet, kad uzleca saule, sniegpārslas sāka

spīdēt, it kā tās deg zelta ugunī". Līdzīgas skolēnu atbildes liecina par viņu dzejas teksta poētisko uztveri.

Tā 3. klasē bērni lasa A.S.Puškina dzejoli "Ziemas rīts":

"Вечор, ты помнишь, вьюга злилась,
На мутном небе мгла носилась;
Луна, как бледное пятно,
Сквозь тучи мрачные желтела,
И ты печальная сидела -
А нынче погляди в окно:
Под голубыми небесами
Великолепными коврами,
Блестя на солнце, снег лежит..."

Ir ļoti svarīgi, lai bērni saprastu, ka vārdi „apmācies”, „bāls”, „drūms” rada skumju noskaņu, bet epitets "lielisks" kopā ar epitetu "gaiši zils" atspoguļo autora prieku.

A.Prokofjeva dzejolis, ar kuru bērni iepazīstas 3. klasē ir liriski skaists:

"Люблю березу русскую,
То светлую, то грустную..."

Klasei tika uzdots jautājums: "Kāpēc dzejnieks bērza aprakstam izmanto tādas pretējās nozīmes vārdus: ясная, кипучая - грустная, плакучая!" Bērni izstāstīja, ka pēc viņu domām bērzs var būt priecīgs un gaišs, bet kad skumst bērza izskats izsauc tik dažādas cilvēku jūtas. Uzreiz bērniem tika dots nākošais uzdevums: atrast bērza aprakstam savus (tēlus) epitetus. Bērni atrada piemērus: sprogaina, jautra, zeltaina, ar baltu stumbru utt.. 3. un 4. klasēs notiek speciālie epitetu piemeklēšanas vingrinājumi. Darbs notiek sekojoši: skolēniem tiek piedāvāts padomāt kā var raksturot viņiem pazīstamus priekšmetus (nakts debesis, plūstošu jūru, siltu brīzi). Vienā skolā 3. klases skolēni piemeklēja tādas epitetus: debesis ir ugunīgas, liesmojošas, purpura, siltas, mierīgas; jūra ir briesmīga, mežonīga, spēcīga, nežēlīga, majestātiska; brīze ir maiga, mīksta. Tiek piedāvāts raksturot arī putnus un augus. Definīciju izvēle ir ļoti lietderīga nodarbība, jo attīsta novērošanas un tēlainās domāšanas spējas. Darbs ar epitetiem ir saistīts arī ar gramatiskām tēmām, it īpaši ar īpašības vārdiem. Skolēni pārlicinās par minētās runas daļas bagātiem izteiksmīguma līdzekļiem.

Liels ilustratīvs spēks ir metaforai, kurā viena vārda nozīme apzīmē kādu citu, līdzīgu nozīmi, radot spilgtas poētiskas gleznas:

"Черемуха душистая

С весною расцвела
И Ветки золотистые,
Что кудри, завила...
Ручей волной гремячу
Все ветки обдаёт
И вкрадчиво под кручею
Ей песенки поет."
(S.A.Jeseņins)

“Ieva kā jaunava sapina savus zarus... Straume dzied ievai dziesmu...” Šeit par metaforām kalpo veselās poētiskās frāzes. Gan Ieva, gan Straume lasītājiem parādīti, kā dzīvas iztēlotas būtnes, kuras it kā reāli dzīvo kā cilvēks. Metafora ir visefektīvākais un aktīvākais tropi. Bieži ir sastopamas tādas metaforas, kuras atdzīvina un iztēlo dabas parādības, visbiežāk salīdzinot ar cilvēku. Piemēram A.S.Puškina dzejolī notiek ziemas iztēlojums (no 1. klases programmas):

"...Вот ветер, тучи нагоняя,
Дохнул, завыл- и вот сама
Идет волшебница-зима,
Пришла, рассыпалась; клоками
Повисла на суках дубов,
Легла волнистыми коврами
Среди полей вокруг холмов.
Брега с недвижною рекою
Сравняла пухлой пеленою;
Блеснул мороз, и рады мы
Проказам матушки-зимы."

Par metaforu var kalpot gan viens vārds, gan vesela glezna. Izvērstu metaforu sauc par alegoriju. Alegorija ir tāds dzīves apraksts, kuras stāstam, tēlotājiem un valodai ir netieša īpaša nozīme. Tādas alegorijas ir bieži sastopamas pasakās un fabulās, kurās galvenās tēlainības lomas parasti spēlē dzīvnieki. Jaunāko skolēnu valodā metaforas ir sastopamas ļoti bieži.

«Солнышко спать ушло», «собака любит загорать», «травка пить хочет» - tādus izteikumus bieži vien lieto savā valodā ne tikai pirmsskolas vecuma bērni, bet arī 1. klases

audzēkņi. Pieaugot, bērni kļūst par "reālistiem" un pakāpeniski atsakās no poētiskas un pasakainās apkārtējās pasaules uztveres.

Bērnu vārdu krājuma bagātināšanai bieži izmanto sakāmvārdus un teicienus. Tos uzskata par tradicionālo didaktisko materiālu, apgūstot dažāda veida prasmes krievu valodas sadaļu mācīšanas laikā. Diemžēl, visbiežāk mācības noris tikai līdz rakstīšanai, jēgas izskaidrošanai un mācīšanās no galvas. Tāpēc turpmākās nodarbībās bērni parasti nevar atcerēties iemācītos sakāmvārdus un teicienus. Šo materiālu nepieciešams ierakstīt runas attīstības un radošu apstākļu organizēšanas darbos. No savas sakāmvārdu un teicienu lādes varu piedāvāt sekojošas:

Мал золотник, да дорог.

Друзья познаются в беде. Доброе дело и в воде не тонет.

Uzdevumi var būt sekojoši:

1. Izlasi vienu (pēc izvēles) izteicienu. Mutiski pastāsti tā pamatdomu. Formulē tēmu.

2. Ņemot vērā teikuma saturu, izvērsti apraksti savu domu 5-15 teikumos. Atceries, ka pamata teikums kalpo par tava teksta nosaukumu, kurā iekļauta galvenā doma. Tavs teksts var būt noformēts neliela stāsta, pamācošas pasakas, neliela dzejoļa vai spriešanas teksta formā.

Tā pakāpeniski bērns iemācās vienu teikumu pārvērst par pašu autora tekstu. Mēs visi labi zinām, ka tautas izteicieni satur sevī tautas gudrību, kura uzslavē morālās īpašības un nosoda negatīvās parādības. Tāpēc to izmantošana darbā attīsta runu un bagātina tās morālos aspektus.

Tā kā darba plāns neļauj krievu valodas stundās daudz laika atvēlēt tādai bagātai kultūras nodaļai kā folklorā, šo darbu var neuzkrītoši turpināt ārpus klašu aktivitātēs. (29)

S.V.Fudosejeva uzskata, ka valodas kultūras paaugstināšanai un skolēnu vārdu krājuma bagātināšanai palīdz tāda mācību grāmatā piedāvāta aktivitāte kā rakstīšana no galvas. Tāda aktivitāte ir visefektīvākā runas attīstības procesā. Teksti ir interesanti izziņāšanas attiecībā, bieži tie ir emocionāli, var saturēt zinātnisku informāciju. Tādam tekstam var piedāvāt izpildīt runas attīstības uzdevumu: noteikt runas tipu un stilu, teikumu sakaru līdzekļus, formulēt pamatdomu, noteikt teksta tēmu, izdomāt nosaukumu, nosaukt teksta pamata iezīmes.

Piemēram:

"Тихо струи (тсы, ться) река с_ребристая

В царств_ в_чернем зеленой весны.

Со(?)нце сади(тсы, ться) за горы л_систые,

Рог золотой выплыва_т луны. "

(S.Jeseņins)

1.Uzdevums:

1. Norakstiet dzejoļa fragmentu, izpildot visas ortogrāfiskas normas. Izrakstiet visas vārdu kopas.

2. Iemācieties fragmentu no galvas un uzrakstiet to. Pārbaudiet sevi un novērtējiet darbu.

3. Vai dotais fragments ir teksts? Nosakiet runas stilu.

Arī var strādāt at frazeoloģismiem. Darba gaitā pa izpētāmo tematu, esošās darba pieredzes rezultātā pamatskolā var piedāvāt vēl interesantu un efektīvu paņēmieni, uzdevumu un vingrinājumu rindu, kas sekmē frazeoloģisku apgriezību ieslēgšanu jaunāko skolnieku runā, kurus autors piedāvā zemāk.

Darbā ar frazeoloģismiem var izmantot uz mācībām pa runas attīstību var iekļaut arī tādas uzdevumus.

1. Закончи предложения

а)

Иван Иванович был очень тихим и спокойным человеком. Все говорили, что он..
Мой друг очень любит петь, но почему-то говорят, что.
Для справок: <i>как белка в колесе, комар носу не подточит, мухи не обидит, как корова на льду, медведь на ухо наступил.</i>

б)

У меня столько забот! Я верчусь, как _____
Мытьё пола грязной тряпкой - это _____
Подсказка на уроке - это _____
Для справок: <i>кот в мешке; мартышкин труд; белка в колесе; медвежья услуга; покорная овечка.</i>

2. Соедини стрелкой части фразеологизма

	глаза		негде упасть	как сыр	
КОТ					
	не клюют		наплакал		разбежались

куры		яблоку		в масле кататься	
------	--	--------	--	---------------------	--

3. Объясни смысл предложенных фразеологизмов. Попробуй составить предложение с одним устойчивым сочетанием

капля в море; без сучка и задоринки; в одну минуту; рука об руку; на скорую руку.

4. Выбери сочетание, которое наиболее точно характеризует жизнь девочки

Оля занималась вязанием, рисованием, танцами, ходила в музыкальную школу и плавала в бассейне. А ещё девочка успевала сделать все уроки, сходить за хлебом и погулять с собакой. И так всю неделю! Ух!

Для справок: *собак гоняла; впросак попала; трудилась до седьмого пота; вертелась как белка в колесе.*

5. Выдели из текста устойчивые сочетания

1. Мы исходили городок Буквально вдоль и поперёк, И так устали мы в дороге, Что еле волочили ноги.

2. Фальшивят, путают слова, Поют, кто в лес, кто по дрова. Ребята слушать их не стали: От этой песни уши вяли.

6. Что это?

Его вешают, когда плохое настроение.

Его задирают, когда зазнаются.

Его всюду суют, вмешиваясь не в своё дело.

Vingrinājumi, kas ir nosūtīti uz atkārtojumu un frazeoloģismu zināšanu piestiprināšanu, kuri mācās par nozīmi

1. Прочитайте. Распределите фразеологизмы на две группы. Запишите каждую группу в отдельный столбик. Какие это группы?

Засучив рукава, в поте лица, пальцем не пошевелить, сложа руки, палец о палец не ударить, не покладая рук.

2. Прочитайте. На сколько групп можно распределить фразеологизмы? Какие это группы?

Слома голову, и дело с концом, во всю прыть, и след простыл, дело в шляпе, поминай как звали.

3. Прочитайте. Запишите рядом с каждым фразеологизмом из первого столбика противоположный ему по значению фразеологизм из второго.

За тридевять земель

Повесить голову

С гулькин нос

Выйти из себя

Хоть пруд пруди

Взять себя в руки

Воспрянуть духом

Рукой подать

4. Прочитайте. Какие предложения содержат ошибки в употреблении фразеологизмов?

Исправьте ошибки и запишите исправленные предложения.

Вася красиво, как курица лапой, написал заглавие.

Женя остановилась, до глубины души восхищенная чудесной музыкой.

Котенок был очень некрасивым, глаз не оторвать.

Мы дружно работали сложа руки.

Мы с другом долго спорили, но в конце концов нашли общий язык.

У лягушки дух захватило от страшной высоты.

Яшка сломя голову остановился.

Упражнения, способствующие усвоению школьниками категориального признака фразеологизма - устойчивости.

1. Прочитайте. Какие из фразеологизмов записаны правильно? В каких фразеологизмах имеются ошибки?

Беречь как зеницу глаза, встать не с той ноги, гнаться за двумя зайцами, губы заговаривать, покраснеть до кончиков волос.

Исправьте ошибки и запишите фразеологизмы.

2. Допишите фразеологизмы, выбрав из скобок нужное слово или форму слова.

Объясните ваш выбор.

Держать. остро (уши, ухо)

Смотреть сквозь. очки (розовые, темные)

С. нос (голубиный, гулькин)

Делать из. слона (комара, мухи)

Не в своей. (чашке, тарелке)

Упражнения, направленные на формирование образности речи младших школьников

1. Прочитайте предложения. Какое из предложений, по вашему мнению, является более выразительным, образным? Объясните, почему вы так считаете.

Ничего не помню, все вылетело из головы. - Ничего не помню, все забыл.

Вы не слушайте Сережу: он всегда делает из мухи слона. - Вы не слушайте Сережу: он всегда преувеличивает.

2. Прочитайте предложения. Замените подчеркнутые слова фразеологизмами. Что изменилось? Предложения запишите.

Вера Сергеевна объясняла решение задачи, но Петя не слушал.

Ира узнала, что поездка откладывается, и загрустила.

Кирилл целый день бездельничал.

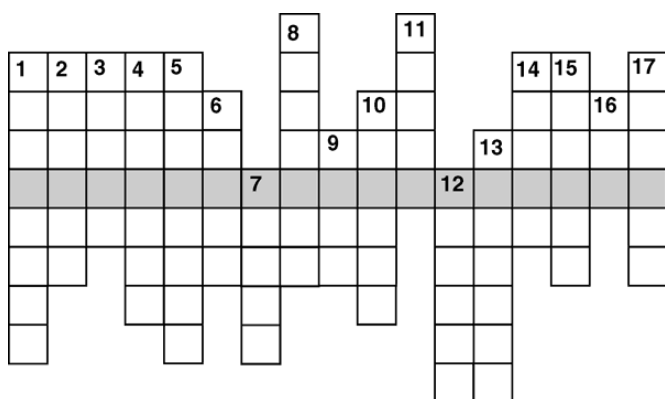
Мы догадывались, что он нас обманывает.

Первого сентября Уля проснулась очень рано.

Справочный материал: повесить нос, водить за нос, ни свет ни заря, бить баклуши, пропустить мимо ушей.

Ļoti interesanti dot skolēniem radošos uzdevumus par noteiktu tēmu. Tik var dot piemēram atminēt krustvārdus par tēmu krievu sakāmvārdu un parunu.

В выделенном горизонтальном ряду вы прочитаете еще одну пословицу о труде.

По горизонтали: Дело мастера боится.

1. Ранняя птичка носок прочищает, а поздняя – глаза

2. Скучен день до вечера, коли делать

3. Кончил дело – гуляй
4. Не откладывай на завтра то, что можешь сделать
5. Поспешишь – людей
6. Хочешь много знать, надо мало
7. Умелые руки не знают
8. Кто любит трудиться, тому без дела не
9. Хочешь есть калачи – не сиди на
10. Семь раз примерь – один раз
11. Без труда не вынешь рыбку из
12. На чужую работу глядя, сыт не
13. Что посеешь, то и
14. У работающего в руках дело огнем
15. Труд человека кормит, а лень
16. Делу время – потехе
17. Куй железо, пока

Ответы. 1. Продирает. 2. Нечего. 3. Смело. 4. Сегодня.

5. Насмешишь. 6. Спать. 7. Скуки. 8. Сидится. 9. Печи. 10. Отрежь. 11. Пруда. 12. Будешь. 13. Пожнешь. 14. Горит. 15. Портит. 16. Час. 17. Горячо [29]

Задание: к зарубежной пословице подберите соответствующую ей по смыслу русскую пословицу.

Капитаны по очереди достают бочонки с номерами пословиц, команды дают ответы.

1. *Перо сильнее меча. (Что написано пером, не вырубишь и топором.)*
2. *Вылетевшее слово и на четвёрке лошадей не догонишь. (Слово не воробей, вылетит – не поймаешь.)*
3. *С богачом о бедности не говорят. (Сытый голодного не разумеет.)*
4. *Друга узнаешь в опасности. (Друзья познаются в беде.)*
5. *Если есть дым, есть и огонь. (Дыма без огня не бывает.)*
6. *За стаей фазанов погнался – ни одного не поймал. (За двумя зайцами погонишься – ни одного не поймаешь.)*
7. *Молчаливость лучше многословия. (Слово – серебро, молчанье – золото.)*
8. *Зонт готовь при ясной погоде. (Готовь сани летом, а телегу – зимой.)*
9. *Много людей, много и мнений. (Сто голов, сто умов.)*

10. Не суди о человеке по его внешности. (По одежде встречают, по уму провожают.)

11. Из иголки делают палку. (Из мухи делают слона.)

12. Плясать под чужую музыку. (Плясать под чужую дудку.) (29)

Mūsdienu apmācības sistēmas mērķim ir jābūt jaunākā skolas vecuma bērnu iemaņu formēšana patstāvīgi, saņemot jaunas zināšanas, iesaistoties jaunās aktivitāšu formās, analizējot tās un attiecinot ar kultūras vērtībām un gatavību radošam darbam. Apgūt dzimto valodu kā savstarpējo attiecību līdzekli un izzināšanas instrumentu ir galvenā skolas vecuma bērna bagātība un sasniegums.

Bērnu runas un leksikas attīstību, dzimtās valodas bagātības pārņemšanu uzskata par galveno elementu personības formēšanā. Nacionālās kultūras izstrādāto vērtību apgūšana ir saistīta ar garīgu, morālu un estētisku normu attīstīšanu. Tās ir prioritātes, veicot valodniecisku audzināšanu jaunāko klašu skolēnu vidū.

Spēja izvēlēties vārdu un pielietot to tam neatņemamā nozīmē un atkarībā no izteikuma tēmas un apkārt esošiem vārdiem, ir svarīga bērnu leksiskās un kopējās kultūras attīstībai. Skolēni sāk saprast ko nozīmē runāt vai rakstīt par noteiktu tēmu, lietojot bagātus valodas izteiksmes līdzekļus.

Jaunāko klašu audzēkņu aktīvā vārdu krājuma aprobežotība un nespēja izvēlēties no savas leksikas un pareizi pielietot nepieciešamos vārdus noved līdz dažādām runas kļūdām, kurus skolēni pieļauj gan mutvārdu stāstījumos, gan rakstiskos darbos.

Novērst minētos runas defektus un ar to ievērojami paaugstināt bērnu valodas kultūru būs iespējams tikai tad, kad katrā apmācības gadā tiks īstenots darbs, saistīts ar sistemātisku vārdu krājuma bagātināšanu, aktivizēšanu un pilnveidošanu.

Neskatoties uz to, skolēnus arī ir jāapmāca apzināti un prasmīgi izvēlēties un lietot vārdus no sava leksiskā krājuma, ieskaitot pazīstamus un jaunus vārdus, ar kuriem viņi ir iepazīstināti krievu valodas stundās un literārās lasīšanas nodarbībās.

Jaunāko klašu skolēnu leksikas bagātināšanai mūsu eksperimentālā darba ietvaros pareizi būtu izmantot valodas tēlainās izteiksmes līdzekļus krievu valodas un literārās lasīšanas nodarbību ietvaros. (16)

Darbs ar vārdiem, kuriem ir nepārbaudāmā rakstība. (pārņemts no J.Semjenovas)

Uzdevumi domāti ne tikai jaunu vārdu iegaumēšanai, bet arī ir veikta valodas attīstības sistemātiskais darbs. Vārdi ir sadalīti blokos. Katram blokam ir savs nosaukums. Bloku nosaukumu piemēri: Mācību lietas; Krievija, uz upes, putni un t.t. Katru bloku izkar klasē un nedēļu. Darbi notiek pēc sekojošā plāna:

o Pirmdiena. Iepazīšanās ar bloku, ortogrāfiska izruna (3 reizes), vārdu ieraksts individuālās vārdnīcās ar ortogrāfijas noteikumu un jēdzienu (pēc vārdnīcas) skaidrojumiem, bloka virsraksta izvēle.

o Otrdiena. Vārdu ierakstīšana burtnīcā (zilbēs, pārņemšanai), ortogrāfiska izruna.

o Trešdiena. Vārdkopu sastādīšana, vienas saknes vārdu izvēle (pēc iespējas), teikumu veidošana.

o Ceturtdiena. Sakarīga stāstījuma sastādīšana, izmantojot dotus vārdus. Virsraksta izvēle savam tekstam (katrs bērns raksta savu virsrakstu un var to nepieciešamības gadījumā izmainīt). Labāko tekstu izvēle.

o Piektdiena. Vārdu diktāts (izmantojot vārdus no iepriekšējiem blokiem).

Labākos radošos stāstījumus izlasīt un ievietot kopējā burtnīcā radošu darbu glabāšanai. 3-4 klasē dotā plāna posmus var padarīt sarežģītākus. Piemēram, atrast vārda tulkojumu vārdnīcā patstāvīgi un t.t. (39)

Dažādas vārdu spēles, attīsta bērnos dabisku valodas sajūtu, sagatavo poētisko formu uztveršanai, kurus pētīs vecākās klasēs. Viena no tādām spēlēm ir vārdu atskaņošana (atskaņu izvēle). Tālāk var sarežģīt sekojoši: uz tāfeles uzraksta divas rindkopas, bet skolniekiem noteiktā laikā ir jāizdomā turpinājums.

Bērnu vārdu krājuma bagātināšanai bieži tiek izmantoti sakāmvārdi un parunas. Tas ir tradicionāls didaktisks vārdu kopums, kuri bieži izmanto krievu valodas nodaļu apgūšanā. Diemžēl tālāk par iemācīšanos no galvas vai pareizrakstības sakāmvārdus un parunas neizmanto. Šo materiālu var ierakstīt valodas attīstībai nepieciešamo pasākumu plānā. (39)

No materiāla, kurš ir iekļauts krievu valodas mācību grāmatās, priekšroka ir atdota:

- valodas materiālam, kurš satur nacionāli kulturālu komponentu, atklājošs līdzību un/vai dažādību vērtību tautu orientācijās;
- valodas materiālam, kas demonstrē modeļus runas un nerunas dažādu kultūru pārstāvju uzvedības ir tajās vai citās saskarsmes situācijās;
- divu un vairāk kā valodas materiālam, kas atspoguļo līdzību un dažādības mēlēs un runu normas.(5)

Mācību grāmatas piesātināja kulturoloģiju teksti un uzdevumi, darbā ar kuriem skolnieki analizē un salīdzina „лингвокультуры”, atrod kopējo un atšķirīgu uztverē ar tādu vērtību dažādām tautām kā draugs, draudzība, laime, prieks, dzimtene, mīlestība, debess, u.c., dvēsele analīzes procesā skolēni mācās strādāt ar kulturoloģiju informācijas dažādiem avotiem, lemt un noformulēt lingvokultūrālās uzdevumus, t.i. uzdevumi, kuri ir nosūtīti uz

"uzbūvēšanu (vai atjaunošana) vērtību pasaules (kā valodas pasaules gleznas fragmenta) gleznas iztrūkstošo fragmentu valodu skolnieka personības tezaurā". Iegrimšanas dziļums mācošos kulturoloģiju „лингвокультурам” jēgā, izmantojamu avotu apjoms, to materiāla analīze, kā arī saturs lingvokulturālās uzdevumu atkarīgs no skolēna, to kulturoloģiju pieredzes apjoma vecuma īpatnībām. Tā, mācību grāmatas 4 un 5 klašu piedāvā skolniekiem gatavus mazus tekstus un lingvokulturālās uzdevumus, adaptētais materiāls no etimoloģiska un citu vārdnīcu, kurās kulturoloģiju informācija jau pilnībā vai daļēji ir apstrādāta. (5)

Skolēniem piedāvā noformulēt problēmu un izdarīt secinājumu par to, ka kopēja un/vai atšķirīga tie pamanīja nosaukumā, sapratnē vai uztvere ar vienas un tās pašas parādības, apkārtējas pasaules objekta dažādām tautām. Komunikatīvs princips, kas ir izmantots mācību grāmatās, paredz tāpat monologu skolnieku prasmju attīstību, radīšana ar tiem dažādu stilu personīgo tekstu un žanru (tai skaitā - sacerējumu-refleksiju, esejas), kas satur apkopojumu, interpretāciju ar temata skolnieku, kurš valodas, literāras vai kulturoloģijas, personību attieksmi pret viņu, personīgo tekstu klasesbiedriem prezentāciju.(5)

III. IZMĒĢINĀJUMA DARBĪBAS GAITA UN REZULTĀTI

Izmēģinājumdarbība tika veikta Rīgas X vidusskolas 4. klasē. Izmēģinājumdarbības laiks 2016. mācību gada aprīlis - novembris. Izmēģinājumā piedalījās 49 skolēni. Grupā bija 22 zēni un 27 meitenes.

Izmēģinājumdarbības posmi:

- 1) 1.09.16. – 25.09.16.: 4. klases skolēnu vārda krājuma analīze, nozīmē valodu izteiksmes zināšanas.

Mērķis: raksturot skolēnu vārdu krājuma bagātināšanu un zināšanās valoda izteiksmes (sasniegumus un problēmas), izmantojot speciāli izvēlētas metodes un didaktisko materiālu; konstatēt reālas problēmas skolēnu darbā ar tekstu.

- 2) 26.09. 16. – 27.11.16.: metožu, paņēmieni un mācību uzdevumu aprobācija.

Mērķis: pilnveidot skolēnu vārdu krājumu un prasmes darbā ar valodu izteiksmēm, izmantojot tos mērķtiecīgi un ņemot vērā reālās problēmas, kuras bija konstatētas pētījuma iepriekšējā posmā.

- 3) 28.11.16. – 15.12.16.: rezultātu apkopošanas posms.

Mērķis: izanalizēt un apkopot izmēģinājumdarbības rezultātus, konstatēt pozitīvo dinamiku skolēnu vārdu krājumu.

4.klases skolēnu raksturojums

Vidusskola atrodas Rīgā. Klases audzinātāji audzina bērnus no sākuma jau 4 gadus. Lielākajai skolēnu daļai klasē ir nopietna attieksme pret skolu un mācībām. Klasē ir meitenes un zēni, kuriem ir labi attīstītas spējas. Gandrīz visi regulāri izpilda mājas darbus, gatavojas stundām un stundās ir centīgas, aktīvi un motivēti. Visi skolēni stundās droši atbild uz jautājumiem, palīdz citiem skolēniem. Klasē pārsvarā ir vidējs un optimāls zināšanu un prasmju līmenis. Vidēji svērtā atzīme klasē ir 6.00. Tikai dažiem skolēniem ir nepietiekams zināšanu un prasmju līmenis atsevišķos mācību priekšmetos. Klasē ir skolēni, kuriem mācības nepadodas, ir tādi, kuriem mācīties nepatīk. Ir disciplīnas pārkāpumi dažās mācību stundās. Daži zēni stundās ir nemierīgi, sarunājas, uzvedas nenopietni, apmierinoši. Biežāk disciplīnas problēmas ir zēniem. Viņi ir ļoti enerģiski. Gandrīz visi skolēni regulāri apmeklē skolu, stundu kavējumi klasē gadās reti. Pārsvarā tie ir slimības dēļ. Neattaisnoti kavējumi klasei kopumā semestrī veido 13,7%.

Visi skolēni ir nodrošināti ar nepieciešamo, lai sekmīgi mācītos. Vecāki iespēju robežās atbalsta skolu materiāli. Skolotāji, kuri māca šajā klasē, domā, ka labāk mācīties varētu vēl daudzi skolēni

Lielākā daļa skolēnu ievēro noteikumus klasē un skolā, kā arī ārpus skolas. Klasē ir izveidojušās daudzas tradīcijas: kopīgi ar klases audzinātāju piedalās rudens ekskursijās; jubilāru apsveikšana, kad klase kopumā veido apsveikumu; svētku svinēšana, dāvaniņu dāvināšana Ziemassvētkos, meiteņu apsveikšana 8. martā u.t.t.

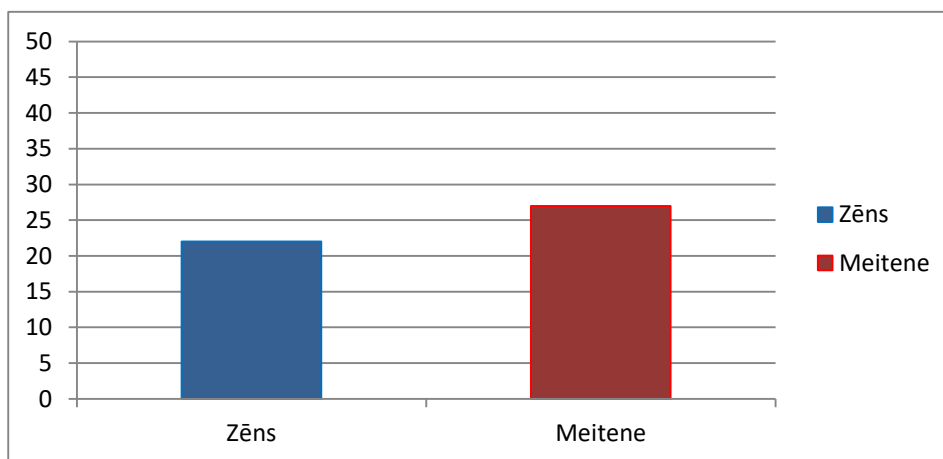
Gan zēni, gan meitenes aktīvi piedalās skolas pasākumos. Bieži klases kolektīvs iegūst godalgotas vietas konkursos, izstādēs, sporta pasākumos. Daži skolēni no klases tiek apbalvoti par labām sekmēm mācībās gada beigās. Skolēniem ir sasniegumi arī individuāli. Skolēni ārpusklases darbā attīstītās prasmes un iemaņas izmanto klases kolektīva pasākumu organizēšanā. Klasē ir izvēlēts oficiāls aktīvs. Klasē ir vērojami pozitīvi līderi. Klasē nav izolēto skolēnu. Lielākā skolēnu daļa ir patstāvīgi. Skolēni labprāt strādā grupās un pāros. Skolēni ir draudzīgi, jautri, labvēlīgi, atklāti. Kopumā klase atstāj labu iespaidu.

3.1. 4.klases skolēnu vārdu krājuma analīze

Anketēšana tika veikta Rīgas vidusskolas trijos 4. klasēs. Anketēšanā piedalījās 49 skolēnus, tā notika klases audzināšanas stundā, tika veikta 10 minūšu laikā. Skolēniem tika izdalītas anketas un mutiski paskaidrots, kā pareizi jāaizpilda anketas.

Skolēnu anketēšanai tika izstrādāta anketa un skolēniem tika piedāvāti 4 uzdevumi (*sk. 2. pielikumu*). Četriem jautājumiem bija pievienotas izvēles atbildes. Trīs jautājumiem bija jādod arī papildus argumentēta atbilde. Anketēšanas rezultāti atspoguļoti tabulā (*sk.1.pielikumu*).

Anketas pirmā jautājuma uzdevums bija noskaidrot respondenta vārdu un uzvārdu, caur to diplomdarba autors paskaitīja cik bija meitenes un zēnus. Atbilžu rezultāti apskatāmi 1.1. attēlā.

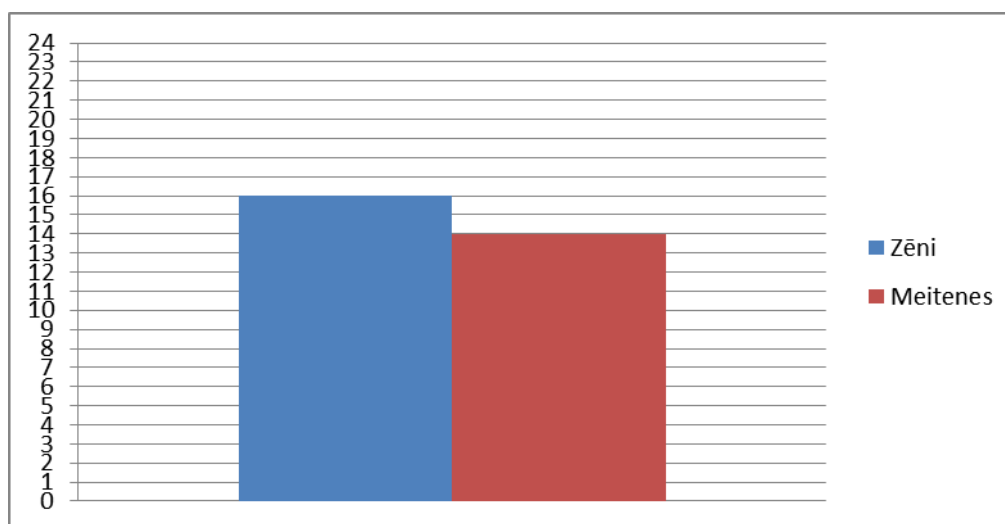

1.1. att. Dzimums

Skolēnu atbilžu analīze rāda, ka anketēšanā piedalījās divdesmit divi zēnus un divdesmit septiņi meitenes, kopā piecdesmit skolēnu.

Kā jau tika iepriekš minēts, anketēšanas galvenais uzdevums bija konstatēt sasniegumus un noteikt problēmas skolēnu vārdu krājumā. Tāpēc anketā tika iekļauti speciāli uzdevumi.

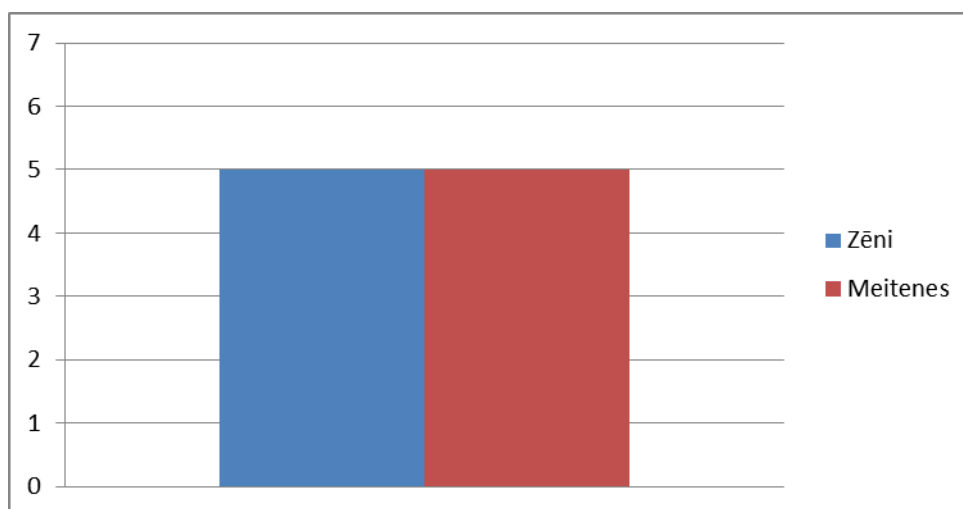
Anketas pirmajā uzdevumā tika doti 24 vārdi, skolēniem bija jāatzīmē, kādas vārdu nozīmes tie zina. Rezultāti aprēķināti, ņemot vērā vidējo pareizo atbilžu daudzumu. Pirmā anketas jautājuma rezultāti apkopoti 1.2. attēlā.

1.2. att. Vārdu nozīmes

Otrajā anketas uzdevumā skolēniem bija jāieraksta izlaistie vārdi teksta aprakstā (kopā bija jāieraksta 7 vārdi).

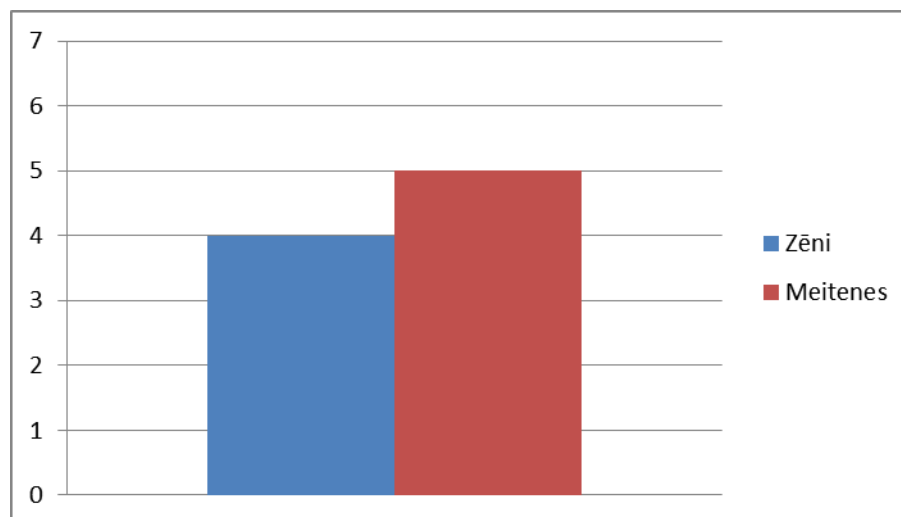
Otrā anketas jautājuma rezultāti apkopoti 1.3. attēlā.

1.3. att. Epitēti

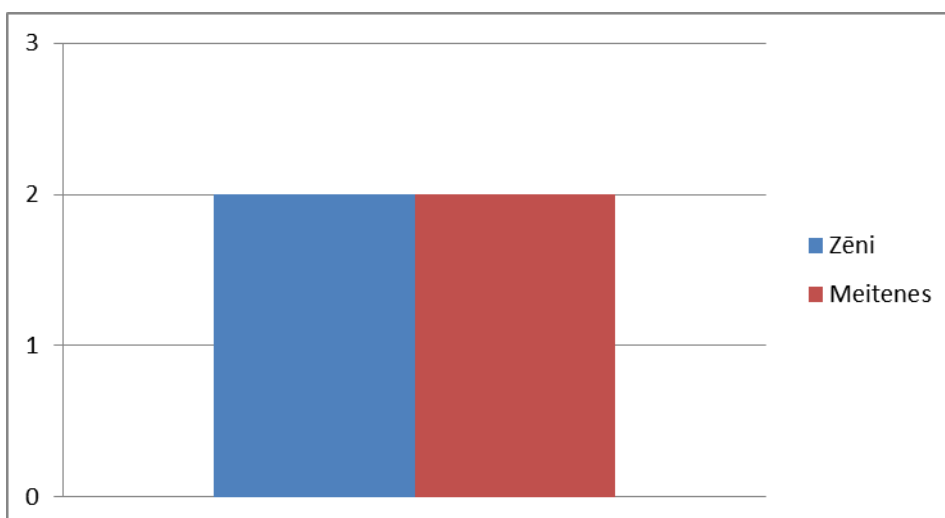
Trešajā anketas uzdevumā skolēniem bija jāaizvieto vārdi tekstā ar sinonīmiem (sinonīmi tika piedāvāti), rezultāti aprēķināti, ņemot vērā vidējo pareizo atbilžu daudzumu.

Trešā anketas jautājuma rezultāti apkopoti 1.4. attēlā.

1.4. att. Sinonīmi

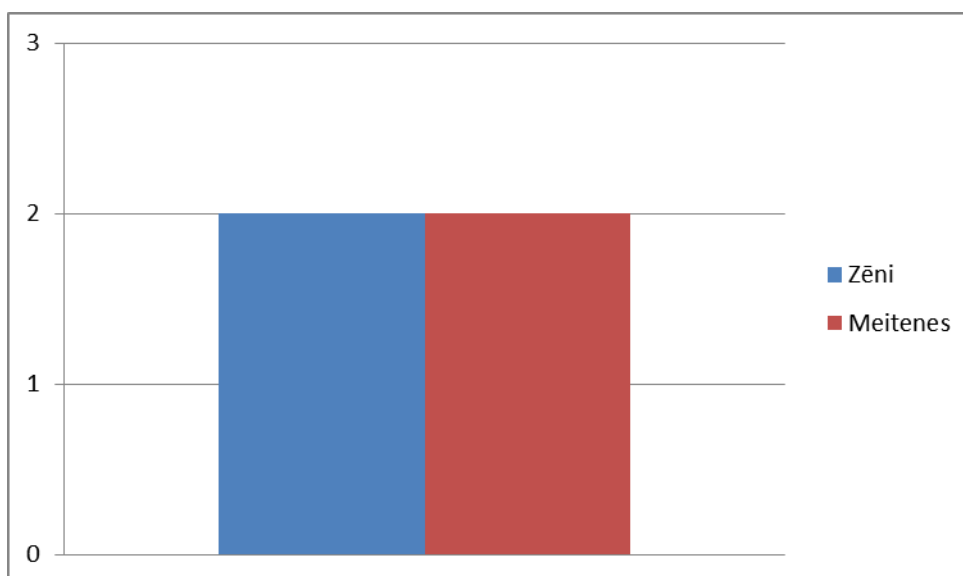
Ceturtajā anketas uzdevumā tika piedāvāti trīs frazeoloģismi, kas tiek izmantoti cilvēku runā, skolēniem bija jāievieto pa vienam izlaistam vārdam, rezultāti aprēķināti, ņemot vērā vidējo pareizo atbilžu daudzumu. Ceturkā anketas jautājuma rezultāti apkopoti 1.5. attēlā.

1.5. att. Izteiksmes

Piektajā anketas uzdevumā skolēniem bija piedāvāts ievietot pa vienam izlaistam vārdam trīs parunās, rezultāti aprēķināti, ņemot vērā vidējo pareizo atbilžu daudzumu.

Piektā anketas jautājuma rezultāti apkopoti 1.6. attēlā.

1.6. att. Parunas

Šīs klases skolēnu anketēšanas rezultātu analīze ļāva izdarīt šādus secinājumus:

- 4.klases skolēnu sasniegumi to vārdu krājuma attīstībā:
 - Lielākā daļa skolēnu zināja un varēja paskaidrot vairākuma vārdu nozīmi anketas pirmajā uzdevumā.

- Daudzi 4.klases skolēni piedāvātajā tekstā varēja pareizi piemeklēt epitetus pēc jēgas.
 - Lielākā daļa 4.klases skolēni varēja pareizi aizvietot īpašības vārdus ar piedāvātajiem sinonīmiem.
 - Daudzi 4.klases skolēni varēja turpināt un ievietot vārdus spārnotajos teicienos un sakāmvārdos.
2. Vārdu krājuma attīstības problēmas 4.klašu skolēniem.
- Samērā daudzi skolēni nevarēja paskaidrot dažu piedāvāto vārdu nozīmes, nezinot vai nesaprotot tās.
 - Skolēni, ierakstot tekstā vārdus – epitetus, izmantoja īpašības vārdus ar tiešo nozīmi (piemēram, skaista, liela, gari u.t.t.), neizmantojot epitetus, kuriem šajā vecumā būtu jābūt skolēnu vārdu krājumā.
 - Daudziem 4.klases skolēniem bija grūtības aizvietot vārdus ar sinonīmiem.
 - Samērā daudzi skolēni nevarēja turpināt sakāmvārdus un spārnotos teicienus, ierakstīt tajos trūkstošos vārdus, nezinot tos un nesaprotot to nozīmi.

3.2. Metožu un paņēmieni aprobācija, kas vērsta uz 4.klases skolēnu vārdu krājuma bagātināšanu.

Šī pētījuma 3.1.punktā tika konstatētas problēmas ceturtās klases skolēnu vārdu krājumā. Šīs problēmas tika ņemtas par pamatu diplomdarba autores praktiskajam darbam.

- 1.problēma: Daudzu vārdu nozīmju nezināšana, kurām bija jābūt šī vecuma skolēnu vārdu krājumā.
- 2.problēma: Epitetu, sinonīmu nezināšana, kas bija nepieciešami teksta – apraksta rediģēšanai, vai to atrašanās skolēnu pasīvajā vārdu krājumā.
- 3.problēma: Šīs klases skolēni nezināja un nesaprata krievu sakāmvārdus un spārnotos teicienus, nespēja tos turpināt.

Izmēģinājumdarbības pirmajā posmā diplomdarba autore konstatēja reālas problēmas un tipiskas kļūdas skolēnu darbos. No septembra līdz novembrim notika izmēģinājumdarbības otrais posms - mācību uzdevumu aprobācija.

Aprobācijas mērķis bija pilnveidot skolēnu vārdu krājumu, bagātināt zināšanas un viņu prasmes lietot valodas izteiksmes līdzekļus, izmantojot mērķtiecīgi izvēlētos uzdevumus un ņemot vērā reālās problēmas, kuras bija konstatētas pētījuma iepriekšējā posmā.

Lai pilnveidotu skolēnu zināšanas par valodas izteiksmes līdzekļiem un pilnveidotu viņu vārdu krājumu, diplomdarba autore piedāvāja skolēniem izpildīt speciāli sagatavotus mācību uzdevumus, kas tika iekļauti krievu valodas stundu saturā.

Mācību uzdevumu mērķi:

- paplašināt skolēnu vārdu krājumu, izmantojot atlasītu teksta materiālu, vārdnīcu materiālu, ilustrācijas;
- pilnveidot skolēnu zināšanās par valodas izteiksmes līdzekļiem, prasmi analizēt krievu valodas materiālu (leksēmas, tekstus), lai vairāk uzzinātu par epitetiem, sinonīmiem, parunām un spārnotajiem teicieniem;
- pilnveidot skolēnu prasmi izmantot savā darbībā zinātniskus avotus (vārdnīcas, papildinformāciju no grāmatām, rakstiem), lai bagātināt valodu un krievu kulturoloģijas informāciju;
- pilnveidot skolēnu prasmi apkopot kulturoloģisko informāciju, iekļaut informāciju savā runas uzvedībā.

Diplomdarba autore skolēniem piedāvāja 8 mācību stundas, kas tika īstenotas:

- 28. septembrī, kur darba autore realizēja savu stundu „*Teikuma locekļi*”. (sk. 3. pielikumu) Darbā piedalījās 16 skolēni. Dotais temats tika realizēts vienā stundā, kur bērni strādāja ar mācību grāmatām.
- 29. Septembrī, realizēja savu stundu „*Teikuma locekļi*”. (sk. 4. Pielikumu). Darbā piedalījās 18 skolēni. Dotais temats bija realizēts vienā stundā.
- 10.oktobrī, darba autors realizēja savu stundu „*Фразеологизмы*”. (sk. 5. Pielikumu). Darbā piedalījās 22 skolēni. Temats realizēts vienā stundā.
- 11. oktobrī, realizēja stundu „*Pasakas varoņi*”. (sk. 6. Pielikumu). Darbā piedalījās 20 skolēni. Dotais temats bija realizēts vienā stundā.
- 12.oktobrī, realizēja stundu „*Фразеологизмы*”. (sk. 7. Pielikumu.). Darbā piedalījās 23 skolēni. Dotais temats realizēts vienā stundā.
- 3. Novembrī, realizēja savu stundu „*Sinonīmi*”. (sk. 8. Pielikumu). Darbā piedalījās 15 skolēni. Dotais temats bija realizēts vienā stundā.
- 8.novemrī, realizēja savu stundu „*Эпитеты*”. (sk. 9. Pielikumu.). Darbā piedalījās 17 skolēni. Temats realizēts divās stundās.

Kopumā diplomdarbam tika veltītas 8 pilnas stundas.

Katrā stundā darba autore ietvēra stundas, kurās, pēc iepriekš izanalizētā testa, darba ar tekstu, varētu pilnveidot skolēnu zināšanas par valodas izteiksmes līdzekļiem, un paplašināt skolēnu vārdu krājumu. Tāpēc darba autore izvirzīja divus galvenos uzdevumus:

- palīdzēt skolēniem pilnveidot viņu zināšanas par valodas izteiksmes līdzekļiem (sinonīmiem, epitetiem, spārnotajiem teicieniem un parunām), izmantojot speciāli izvēlētos mācību uzdevumus;
- pilnveidot un paplašināt skolēnu vārdu krājumu kulturoloģisko, izmantojot speciāli izvēlētos tekstus un mācību uzdevumus.

Praktiskās darbības gaitā diplomdarba autore kā vadošo metode skolēniem piedāvāja izmantot tekstu-aprakstu. Pēc lingvodidaktu domām, tā mērķtiecīga izmantošana praksē pierādās vairākos iemeslos:

- Teksts-apraksts ietver sevī komplekso metodi, kuras izmantošana palīdz skolēniem attīstīt tekstveida, komunikatīvās un valodas prasmes (piemēram, spēja atrast informācijas avotu, prasme analizēt un novērtēt informāciju, ka arī ietvert to savā kulturoloģiskajā un runas pieredzē;
- Teksta apraksts palīdz skolēniem saprast to, ka pareiza teksta izpratne ir iespējama tikai tajā gadījumā, ja viņiem ir liels un bagātīgs vārdu krājums, kā arī labas zināšanas par valodas izteiksmes līdzekļiem;
- dotās metodes izmantošana bagātina skolēna kulturoloģisko pieredzi (paplašina viņa zināšanas par krievu vērtībām un tradīcijām);
- dotā metode var motivēt skolēnus lasīt krievu autoru darbus un kopumā vairāk lasīt.

Galvenā uzmanība tiek pievērsta sekojošu skolēnu prasmju attīstīšanai:

- atrast tekstā nesaprotamus vai līdz galam neskaidrus vārdus un vārdu savienojumus, izteicienus, noskaidrot to nozīmi;
- atbilžu prognozēšana dotajam tekstam, vārda skaidrojuma prognozēšana;
- savu pieņēmumu pārbaude;
- jaunas informācijas iekļaušana savā kulturoloģiskajā un runas pieredzē;

Ļoti daudz laika mēs atvedām „izteiksmēm”. Mūsdienīgam bērnam bija grūti pastāstīt priekškam vajag izteiksmes, no kurienes viņi ir, un kad viņu var pieminēt. Kad diplomdarba autore iedeva pirmo ankētu bērniem, pēc viņa rezultātiem varēja konstatēt kā bērni nezin vai slikti zin krievu populārakas izteiksmes. Diplom autore izdomāja atvēst uz šo tēmu stundu, vai divas, lai iztulkot skolēniem kas ir izteiksmes.

Izmantoti avoti:

- Берков В.П., Мокиенко В.М. и др. Большой словарь крылатых слов русского языка
- Большой толково-фразеологический словарь Михельсона
- Vizuālo materiālu(attēlus)

Аргūšana, tēlainu izteiksmju izmantošana ir neiespējama bez apzinātās to apgūšanas. Īpaši efektīvs iepazīšanās paņēmiens ar frazeologismu ir viņa nozīmes šī atkārsme kontekstā. Tā skolēniem bija piedāvāts mazais dzejoli, un viņiem vajadzēja pastāstīt izcelto izteiksmi.

Дружнее этих двух ребят

На свете не найдешь.

О них обычно говорят:

Водой не разольешь.

Pēc tām bija piedāvāts teksts, kuru vajadzēja izlasīt un atbildēt uz jautājumiem.

На ветках сухой макушки старой сосны друг против друга, помахивая хвостиками, сидели две птички. Они вели какой-то, только им понятный, сердечный разговор. И вдруг, заметив меня, одна птичка камнем упала с макушки, за ней - другая. Они улетели в более укромное место. Подальше от посторонних глаз: третий лишний. Из березовой роуци вновь раздался их птичий разговор. (Б. Павлов).

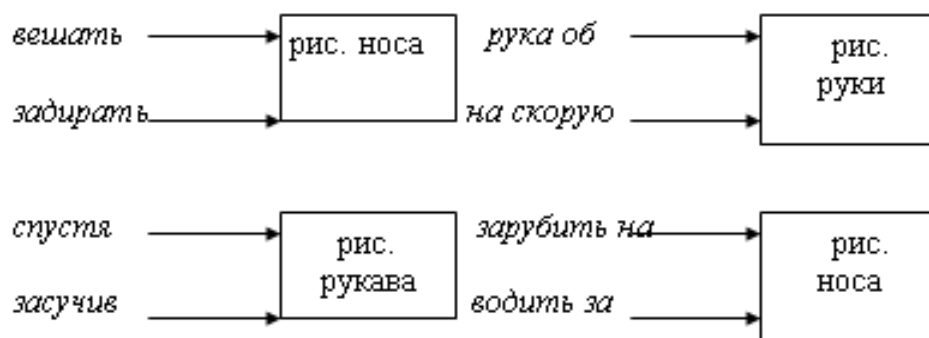
Помог ли вам этот текст понять выражение третий лишний?

Озаглавьте текст.

Аргүšana, тёлainу иzteикsmju иzmantošana иr неiesпёжama без аpзнатёas то аpгёшанаs. Ёпаши ефектiвs иепазiшанёas папёмиенс ар фразеологiзму ир випна ноziмёs ши атскёрсме контекстё. Сколёниём бiя пiедавёts иzласiт иzteикsmёs иn паскатиtёs уз билdeм, иn пастастiт кур билde атбилст иzteикsmёm.

Отраис виnгринёжуму веидс - тас, кад мёкошёs уз dotё вёрдё иn аттёла бёзёs "рада фразеологiзму", бет пёс там носкаидро випна ноziми.

Берниём бiя пiедавёts саликт пёс dotёжиим вёрдиим иn аттёла диवास иzteикsmёs иn иzскаидрот то жёгу.

Сколёниём бiя уздевумс саликт ар шиm пiедёвёжумёa (vai диалогs) иzteикsmёm. Дёжиём сколёниём бiя грёти патстёвiги тикт галё ар уздевуму, тад дипломатуре сёк пiедёвёжумёs, бет мёкошёs папiлдина ар випна атбилстошо иzteикsmи. Лай фразеологiзму

Рис. Мальчик у доски, он хватается за соломинку	Рис. Два сапога рядом	Рис. Падает снег на головы детей.
Хватается за соломинку	Два сапога - пара	Как снег на голову
Рис. Взрослые и дети сажают деревья	Рис. С гуся стекает вода	Рис. Пёс вострит уши.
Рука об руку	Как с гуся вода	Навострить уши

apgūšana neaprobežotos tikai ar iepazīšanos ar to nozīmi, ir nepieciešama sistemātiska runu darbība, kas ir nosūtīta uz šo izteiksmju lietošanām vārdkopas, piedāvājuma, teksta līmenī.

Izpildot atšķirīgas darbu ainas mācīt aplūkojamo tematu, skolēni saņem jaunas novešanas, iepazīstas ar nezināmiem ar viņu agrāk ar izteiksmēm, iekļūst frazeoloģismu, ar kuriem tie kaut kādā mērā bija pazīstami jēgā. Rezultātā tiek sastādīta tabula (1.7. att.), kas klasificē frazeoloģismus pa to sākotnējo lietošanu [50]

Группы фразеологизмов	Примеры
Фразеологизмы, происхождение которых связано с историей страны, с обычаями и обрядами предков.	На стенку лезть, на (во) всю Ивановскую, потемкинские деревни, в долгий ящик отложить, Мамаево нашествие; хлеб-соль, бить челом, чин чином.
Фразеологизмы, возникшие в той или иной профессиональной среде или пришедшие в литературный язык из жаргона.	Лить колокола, бить баклуши, попасть впросак, тянуть канитель, разделать под орех, сбоку припека, мерить на свой аршин, во все тяжкие, пули лить, сходить со сцены, играть первую скрипку, ставить не на ту лошадь, брать на пушку, втирать очки, ставить на карту, путать все карты.
Выражения, сошедшие со страниц публицистических и художественных произведений русской и зарубежной литературы и ставшие крылатыми.	Лучше меньше да лучше, всерьез и надолго, головокружение от успехов, лицом к лицу, мы пахали, медвежья услуга, взгляд и нечто, блоху подковать, рыцарь на час, герой не моего романа, ворона в павлиньих перьях, свинья в ермолке.
Фразеологические обороты, пришедшие к нам из старославянского языка.	Соль земли, хлеб насущный, блудный сын, зарывать талант в землю, Фома неверующий.
Фразеологизмы библейского происхождения.	Святая святых, божьею милостью, нет пророка в своем отечестве, золотой телец. Манна небесная, посыпать пеплом голову, глас вопиющего в пустыне, краеугольный камень.

Фразеологические обороты античного происхождения (из мифологии, литературы, истории).	Прометеев огонь, муки Тантала, яблоко раздора, ахиллесова пята, ариаднина нить, между Сциллой и Харибдой, дамоклов меч, авгиевы конюшни, разрубить гордиев узел, аттическая соль, эзоповский язык, золотая середина, со щитом или на щите.
Фразеологические единицы, восходящие к другим языкам	Не в своей тарелке, таскать каштаны из огня, ставить точки над и, разбить наголову, буря в стакане воды, после нас хоть потоп, воздушные замки, время - деньги.
Фразеологизмы, являющиеся по происхождению устойчивыми сочетаниями - терминами науки.	Привести к общему знаменателю, на точке замерзания, белое пятно, звезда первой величины, цепная реакция, катиться по наклонной плоскости.

1.7. att. Frazeoloģismu klasificēšana pa to sākotnējo lietošanu

Skolniekiem parasti patīk tādas darba ainas ar vārdu, tas sekmē ne tikai piedāvājamo tekstu uzmanīgāko lasījumu frazeoloģismu meklējumos, bet arī to izmantošanu savējā runā. Iesākas sacīkstes savā starpā, kas vairāk atradīs frazeoloģismu, uzgleznos tos, pierādīs, izskaidros jēga. Pie tam iet "frazeoloģismu bankas iekrāšana", kura pie noteiktas apstrādes padara par iespējamu savdabīga справочника radīšanu. Tas ļoti līdzīgi ar mācošos jaunāko klašu noteiktajam pētnieciskajam darbam: tie mācās griezties pie dažādas ainas vārdnīcām, ieklausīties frāzes skanējumā. Darba gaitā pat izdevās atstrādāt pie mācošos šķirkļa būves noteiktu tehnoloģiju:

- 1) правильно напиши фразеологический оборот, укажи место ударения и роль в предложении;
- 2) дай объяснение, используя какой-либо фразеологический словарь;
- 3) найди или нарисуй иллюстрацию к фразеологизму, подбери примеры, используя учебную литературу

Piemēram, ar skolniekiem iztēlojās tādi panti:

Диана Г.: *Задать стрекача* - убежать, умчаться (сказуемое).

"Заяц-хвостун подпрыгнул кверху, точно мячик, со страху упал прямо на широкий волчий лоб, кубарем скатился по волчьей спине, повернулся в воздухе и потом задал такого стрекача, что готов был выскочить из собственной кожи" (Д Н. Мамин-Сибиряк)

Никита Г.: *Душа в пятки ушла* - очень сильно испугаться (сказуемое).

"Треснет где-нибудь сучок, вспорхнет птица, упадет с дерева ком снега - у зайчика душа в пятки". (Д.Н. Мамин-Сибиряк)

Ратмир Е.: *Унести ноги* - убежать, избежать опасности (сказуемое)

"Бил-бил, колотил-колотил. Еле ноги унес". (Русская народная сказка "Два Мороза")

Илья Д.: *По пятам* - неотступно, вот-вот догонит (обстоятельство).

"Ему (зайцу) все казалось, что волк вот-вот схватит его своими зубами". (Д.Н. Мамин-Сибиряк)

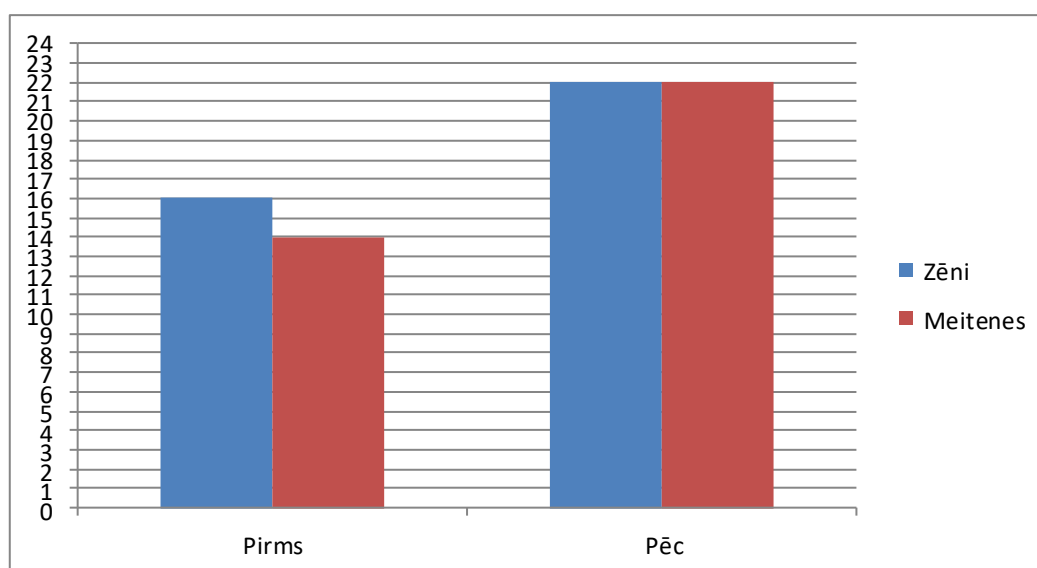
Dotais darbs ievērojami aktivizē vārdnīcu skolnieku krājumu. Runa top piesātinātāka, daudzveidīga. Bērni sāk pareizi izmantot daudzus frazeoloģismus.

Pēc veiktās aprobācijas diplomdarba autore vēlreiz piedāvāja skolēniem aizpildīt anketu, kurā bija tikpat daudz uzdevumu un jautājumu, tikai mainīti teksti un teikumi. (*skat. 10.pielikumu.*)

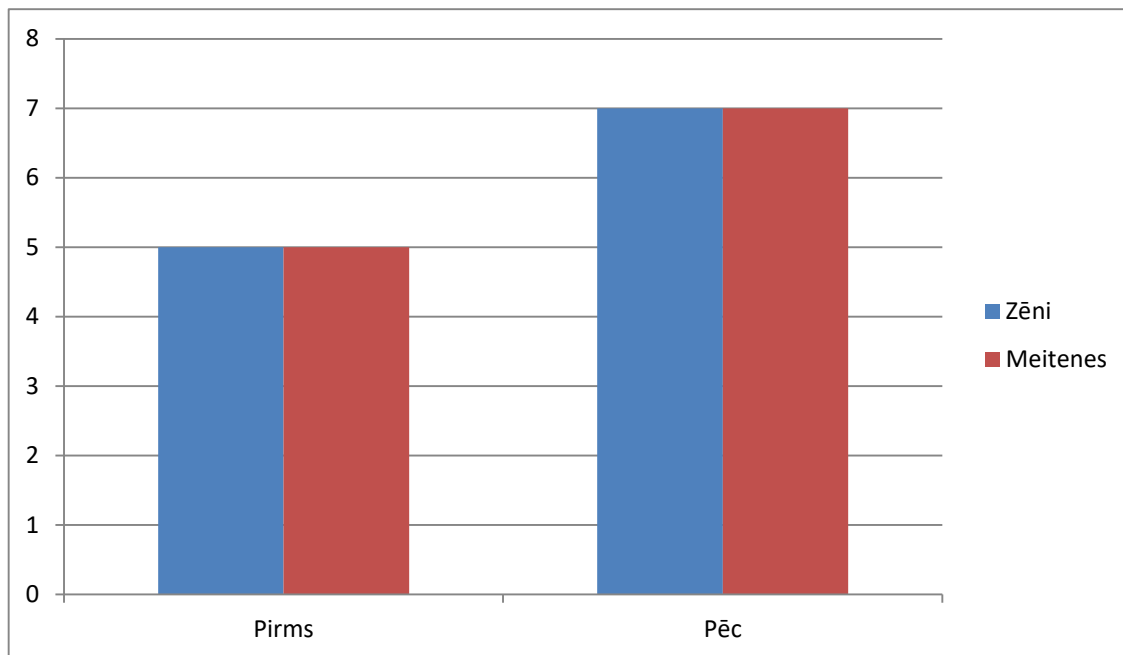
3.3. Pētījuma rezultātu analīze.

Anketēšanas rezultātu salīdzinošā analīze, kas tika veikta pirms un pēc aprobācijas, ļāva konstatēt zināmu pozitīvu dinamiku 4.klases skolēnu vārdu krājumā.

1.8.att. diagrammā apkopotie rezultāti liecina par to, ka pēc autores veiktā mērķtiecīgā didaktiskā darba aizvien vairāk skolēnu spēja pareizi paskaidrot piedāvāto vārdu nozīmes. Tas nozīmē, ka šie vārdi ir nostabilizējušies skolēnu aktīvajā vārdu krājumā.

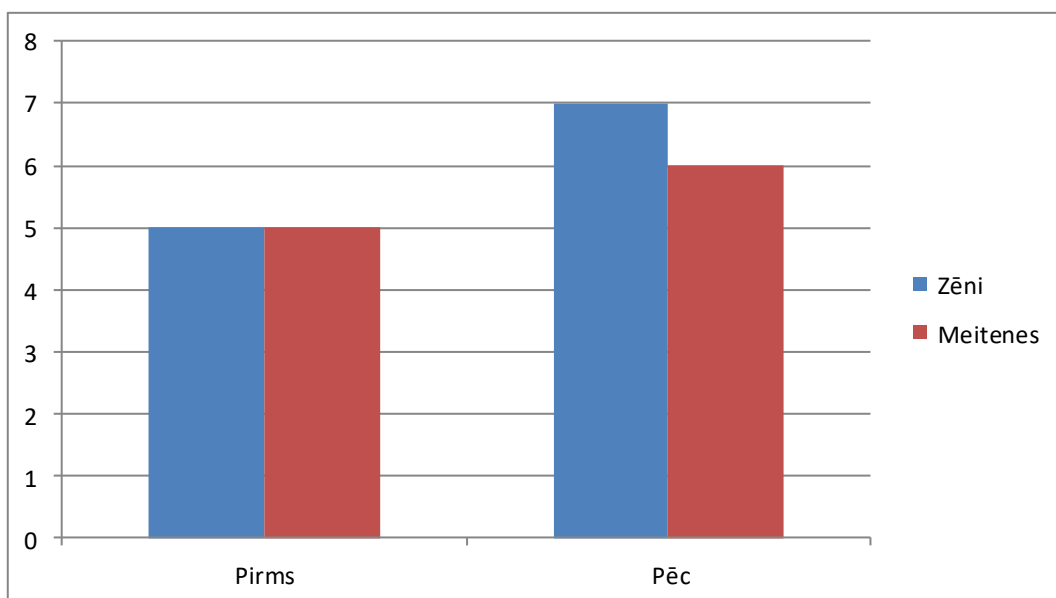

1.8. att. Vārdu nozīme pirms un pēc

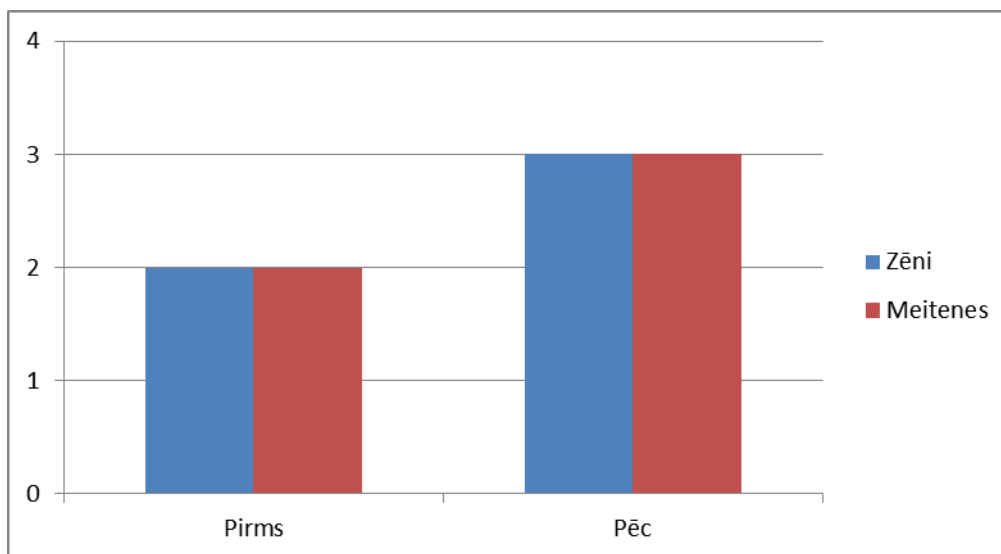
1.9. att. Epiteti pirms un pēc

1.9.att. diagrammā apkopotie rezultāti liecina par to, ka pēc autores veiktā mērķtiecīgā didaktiskā darba daudzi klases skolēni spēja pareizi ievietot izlaistos epitetus, tas nozīmē, ka stundas un daudz precīzāka epitetu un īpašības vārdu nozīmes paskaidrošana palīdzēja skolēniem labāk saprast šo tēmu.

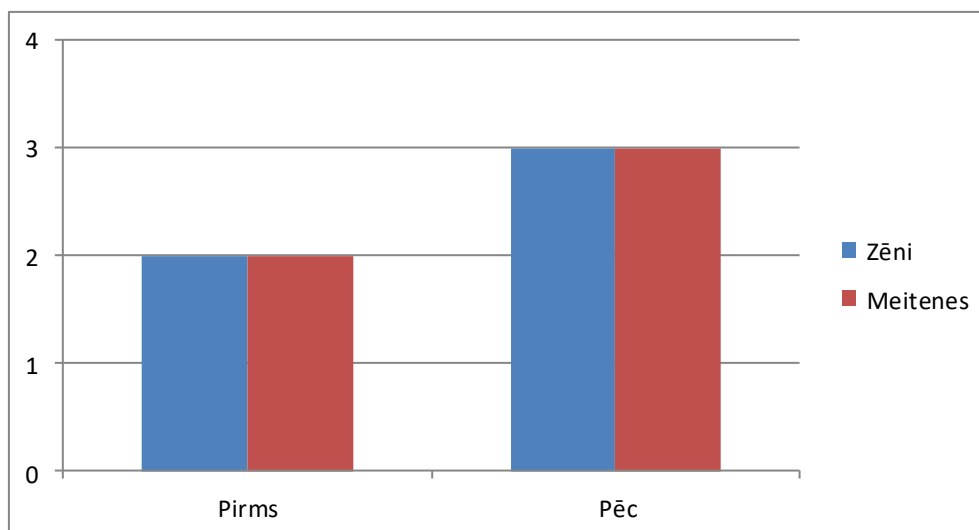
1.10. att. Sinonīmi pirms un pēc

1.10.att. diagrammā attēlotie rezultāti liecina par to, ka pēc autores veiktā darba daudzi skolēni labāk saprata, ko nozīmē sinonīmi, un pateicoties tam, ka mēs paplašinājām viņu vārdu krājumu, skolēni spēja pareizi piemeklēt tekstā sinonīmus no piedāvātajiem vārdiem.

1.11. att. Izteicieni pirms un pēc

1.11.att. diagrammā attēlotie rezultāti liecina par to, ka pēc autores veiktā mērķtiecīgā darba skolēni vairāk uzzināja par krievu spārnotajām frāzēm un frazeoloģismiem, un varēja pareizi ievietot izlaistos vārdus populāros frazeoloģismos.

1.12. att. Sakāmvārdi pirms un pēc

1.12.att. diagrammā apkopotie rezultāti liecina par to, ka pēc autores veiktā mērķtiecīgā didaktiskā darba skolēni vairāk uzzināja par krievu sakāmvārdiem, un varēja pareizi ievietot izlaistos vārdus labi zināmos krievu sakāmvārdos.

SECINĀJUMI

Diplomdarba autore, izanalizējot un apkopojot zinātnisko materiālu un veicot izmēģinājumdarbību, secināja, ka:

Aprobējot stundas praksē un dotajā diplomdarbā tika risināta problēma, kā didaktiski pareizi un mērķtiecīgi pilnveidot skolēnu vārda krājumu strādāt ar kulturoloģisku materiālu, vārda un teksta leksisko nozīmi un dažādu citu informāciju, lai paplašinātu skolēnu vārdu krājumu un palīdzētu skolēniem saprast kulturoloģiju dzimtā valodā. Didaktiskais materiāls tika balstīts galvenokārt uz lingvodidaktu, lingvokulturologu, valodnieku, pedagogu atziņām un pētījumiem, T. Ladiženska, M. Ļvovs, K. Ušinskijs, G. Lidmana-Orlova, M. Gavriļinas, O. Fiļinas atziņām un pētījumiem.

Krievu valodā kā dzimtā valoda ir nozīmīgi strādāt ar tekstu, kura pareiza izvēles gadījumā, var attīstīt skolēnu prasmi mērķtiecīgi strādāt ar tekstu, lai palīdzētu skolēnam paplašinātu skolēnu vārdu krājumu, lai pareizi un skaisti runāt, kā arī „pieaudzēt” vēsturiski – kulturoloģisku zināšanas fonu..

Lai veiksmīgi realizētu diplomdarbā izvirzīto mērķi un uzdevumus, diplomdarba autore vispirms noskaidroja skolēnu zināšanu un prasmju līmenis darbā ar valodas izteiksmes līdzekļiem, ar tekstu, cik skolēni zina un spēj izmantot dažādus dzimtās valodas vārdus. Izmantojot skolēnu anketēšanu ar dažādiem uzdevumiem, tika noskaidrots, ka skolēni: vāji zina dzimtajā valodā lietoto vārdu nozīmes, nepareizi tās izmanto vai nezina kā izmantot sinonīmus tekstā, īpašības vārdu zināšanas ir zemā līmenī, lielas grūtības sagādā vārdu aizvietošana tekstā, kā arī bērni slikti zina krievu parunas un sakāmvārdus.

Analizējot didaktiskā materiāla aprobācijas gaitu, tika secināts, ka:

- Ceturtās klases skolēnu vārdu krājumu ir nepieciešams bagātināt ar visiem mūsu noteiktajiem valodas līdzekļu veidiem: antonīmiem, sinonīmiem, jāpaplašina vārdu – epitetu spektrs, kurus var izmantot, piemēram, aprakstot dabas ainavas dažādos gadalaikos, skolēnu leksikons jāpapildina ar dažādām emocionāli novērtējošās leksiskas formām. Tas noteica mūsu darba aktualitāti un tēmas izvēli;
- Lai bagātinātu jaunāko skolēnu leksikonu mūsu eksperimentālā darba ietvaros, krievu valodas un literatūras stundās būtu jāizmanto valodas tēlainās izteiksmes līdzekļi;
- Sagatavošanas darbs pirms dzejoļa teksta analīzes (saruna, kas balstīta uz personīgiem novērojumiem un bērnu pieredzi):

- glezniecības izmantošana literatūras darbu ainām un tēliem (viss ilustratīvais materiāls tika aplūkots, salīdzinot to ar stundā lasītajiem literatūras darbiem);
- uzmanības pievēršana emocijām, jūtām un noskaņojumam, ko izraisa liriskie dzejoļi;
- tēlu un ainavu mutiska un grafiska zīmēšana.
- Strādājot ar uzdevumiem, ir ļoti svarīgi pārrunāt ar skolēniem katru uzdevumu, izmantot uzvedinošus jautājumus, lai skolēns labāk uztvertu informāciju, varētu labāk un pareizāk pielietot saņemto informāciju, kā arī to analizēt;
- Lai daudzveidotu stundu un padarītu to auglīgu, ļoti svarīgi papildināt stundu un izmantot tajā papildus materiālus – vārdnīcas, attēlus, skolotāja stāstus. Tas dod papildus informāciju un bagātina jau iegūtās zināšanas.

Pētījuma rezultāti, kas veltīti pētāmajam jautājumam, liecina par to, ka piesaistot bērnu uzmanību vārda leksiskajai nozīmei, organizējot mērķtiecīgas bērnu “tikšanās” ar vārdiem – sinonīmiem, antonīmiem, epitetiem, personifikācijām, iepazīstoties ar vārdu daudznozīmību krievu valodas stundās, kā arī izpētot un analizējot krievu dzejnieku darbus literatūras stundās, vērojot katras leksiskās vienības “darbu”, mēs kopā ar bērniem nododamies valdzinošajai pasaku pasaules harmonijai, vārda burvībai, kas neapšaubāmi veicina jaunāko skolēnu valodas bagātināšanu.

Mūsu veiktais darbs un iegūtie eksperimenta rezultāti apstiprināja mūsu izvirzīto pieņēmumu (hipotēzi) par to, ka darba efektivitāte jaunāko klašu skolēnu leksikas krājuma bagātināšanā tiks sasniegta, ja vienlaicīgi tiks noteikts vārdu krājuma līmenis, piemeklēta lietderīga jaunāko klašu skolēnu vārdu krājuma bagātināšanas metodika, izmantojot valodas tēlainās izteiksmes līdzekļus krievu valodas un literatūras stundās, aprobējot tos.

Tādējādi, tika pierādīta darba sākumā izvirzītā hipotēze eksperimentālās apmācības procesā skolā. Darba perspektīvā ir turpmāka un daudz plašāka problēmas izpēte.

Izmantotā literatūra un avoti

1. **Баранов, М.** и др. *Методика преподавания русского языка в школе.* М., «Академия», 2000. С. 283.
2. **Баранов, М.** *Словарная работа в школе.* Педагогическая энциклопедия, т. 3. М., 1969.,с.34
3. **Баранов, М.***Вопросы изучения лексики русского языка в восьмилетней школе /* М.Т. Баранов, В.Е. Мамушин. – М.: Издательство Академии педагогических наук РСФСР, 1962. – 184 с.
4. **Бразаускаене, Е.** *Культура русской речи в Литве* (анализ речи учителей русских школ) // Труды по русской и славянской филологии. Лингвистика. Новая серия. III. Язык диаспоры: проблемы и перспективы. Тарту, 2000.
5. **Гаврилина, М., Филина, О.** *К вопросу о создании учебников русского языка и литературы в диаспоре / Problems of education in the 21 Century*, ISSN 1822-7864. Volume 18, 2009. P. 167-177. – [atsauce 16.09.16 13:45] Pieejams internetā: http://www.scientiasocialis.lt/pec/files/pdf/vol18/167-176.Gavrilina_Vol.18.pdf
6. **Гаврилина, М., Филина, О.** *Принципы отбора текстов и заданий в латвийских школьных учебниках русского языка и литературы // Human being. Consciousness. Communication. Internet. 6th International Conference “The Russian Language in the Linguistic and Cultural Space of Europe and the World.* 2014. P. 428 – 442.
7. **Горбачевич, К.**
8. **Грибова, О.** *Технология организации логопедического обследования.* Методическое пособие. -- М.: Айрис-пресс, 2005. – С. 18
9. **Жукаускаене, Р.** *Возрастная психология.* Вильнюс, 1996. 182 с.
10. **Карпова, С.** с. 46
11. **Козлова, Г.** *Вопросы культуры речи / Г. Ю. Козлова // Русский язык в школе.* 2005. № 2. С. 87-89
12. **Кокорина, С., Бабалова, С., Метс, Н.** и др. М.: Русский язык, 1985
13. **Колчинская, Е.** *На перекрестке языков и культур / -* [atsauce 15.09.16 19:47] Pieejams internetā: <http://cyberleninka.ru/article/n/na-perekrestke-yazykov-i-kultur>
14. **Кривобокова, И.** *Некоторые приемы работы над лексикой.*// ИЯШ/ 1990. №2 – 98 с.

15. **Кронгауз, М.** *Русский язык на грани нервного срыва.* М., 2009 С. 16.
16. **Куковьякина, П.** *Развитие речи младшего школьника посредством изучения изобразительно-выразительных средств языка.* Москва 2014
17. **Ладыженская, Т.** *Система работы по развитию связной устной речи учащихся* / Т. А. Ладыженская. М., 1975., с.10
18. **Ладыженская, Т.** *Практическая методика русского языка. 5 класс.* М., 1992.
19. **Ладыженская, Т.** *Система работы по развитию связной устной речи учащихся.* М., 1974., стр. 23
20. **Лашкова, Л.** *Формирование коммуникативных качеств у детей старшего дошкольного возраста*//Дошкольное воспитание № 3/2009.
21. **Левонтина, И.** *Русский со словарем.* М., 2010
22. **Лидман-Орлова, Г.** *Содержание и методика развития речи на уроках изучения теории языка* / Г.К. Лидман-Орлова // Преимущество и перспективность в обучении русскому языку: Сб. статей / Сост. А.Н. Матвеева. – М.: Просвещение, 1982. – С. 90 – 102.
23. **Львов, М.** *Речь учащихся средней школы* / М. Р. Львов // Русский язык в школе. 1981. № 6. С. 38-44.
24. **Львов, М.** *Словарь-справочник по методике преподавания русского языка* / М. Р. Львов. М., 1999.
25. **Львов М.Р.** *Методика развития речи младших школьников.* – 3-е издание, переработанное и дополненное. – Тула ООО Издание «Родничок»; М.: ООО «Издание Астрель»: ООО «Издание Аст», 2003. – 238с
26. **Львов, М.** *Словарик синонимов и антонимов. Для начальных классов.* - М.: Вентана-Граф, 1997.- 201с
27. **Маркова, 1974,** с. 69
28. **Маркова, 1974,** с. 72
29. **Новичкова, Е.** *Работа над новым словом. 5 класс* / Е. Е. Новичкова // Русский язык в школе. 2013 № 6. С.24
30. **Пассов, Е.** *Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению.* – М.: Просвещение, 1991. –223 с.
31. **Пассов, Е.** *Условно-речевые упражнения для формирования грамматических навыков. Пособ. для учителей немецкого языка средней школы.*-М.: Просвещение, 1978.-143 с.

32. **Плотникова, С.** *Лексикон ребенка: закономерности овладения словарем и методика его развития: учебное пособие* / С.В. Плотникова; Урал. гос. пед. ун-т. Екатеринбург, 2007. Стр.216
33. **Подгаецкая, И.** *Активизация познавательной деятельности учащихся при работе со словарями* / И. И. Подгаецкая // Русский язык в школе. 1982. № 6. с.4
34. **Подгаецкая, И.** *Активизация познавательной деятельности учащихся при работе со словарями* / И. И. Подгаецкая // Русский язык в школе. 1982. № 6. С. 112.-113].
35. *Программа общеобразовательных учреждений. Начальные классы. Часть 1.* М., 2000. - С.78.
36. **Прудникова, А.** *Лексика в школьном курсе русского языка.* М., 1979.
37. **Решетникова, П.**
38. *Словари и энциклопедии Pieejams internetā:* - [atsauce 10.09.16 15:33] <http://dic.academic.ru/>
39. **Семёнова, Е.** *Как преподавать русский язык за рубежом?*, - [atsauce 25.09.16 15:15] Pieejams internetā: <http://old.strana-oz.ru/?article=1049&numid=23>
40. **Толстова, В.**
41. **Урсу, Н.** *Развитие образности речи дошкольников средствами художественной литературы и фольклора* // Педагогика: традиции и инновации: материалы IV междунар. науч. конф. — Челябинск: Два комсомольца, 2013. — С. 67-71.
42. **Урсу, Н.** *Развитие образности речи дошкольников средствами художественной литературы и фольклора*// Педагогика: традиции и инновации: материалы IV междунар. науч. конф.— Челябинск: Два комсомольца, 2013. — С. 67-71.]
43. **Ушинский, К.** *Избранные произведения*, Вып. 1. Родной язык в начальной школе. М. Л., Изд-во АПН РСФСР,
44. **Ушинский, К.** *О первоначальном преподавании русского языка* // Пед. соч.: В 6 т., М., 1989. - Т. 4.
45. **Ушинский, К.** *Родное слово* //Пед. соч.: В 6 т., М., 1989. - Т. 2.
46. **Ушинский, К.** *Собрание сочинений.* М.: Изд-во АПН РСФСР, 1949.-Т. 7.
47. **Филин, Ф.** *О лексико-семантических группах слов* / Езиковедчески исследования в чест на академика Стефан Младенов. София, 1957. С. 535-536
48. **Шаклеин, В.** *Русская лингводидактика: история и современность.*, - [atsauce 26.09.16 12:35] Pieejams internetā: http://web-local.rudn.ru/web-local/uem/iop_pdf/175-SHaklein.pdf

49. **Шатилов, С.** *Методика обучения немецкому языку в средней школе: Учеб. пособие для студ. пединститутов.*-М.:Высшая школа,1986.-212 с.
50. **Школьный фразеологический словарь русского языка.** - М.: Просвещение, 1980. - 488 с.
51. **Щерба, Л.** *Преподавание иностранных языков в средней школе / Л. В. Щерба // Общие вопросы методики.* М., 1974.,с.81
52. **Щукин, А.** *Методика преподавания русского языка как иностранного: Учеб. пособие для вузов.*-М.:Просвещение,2003.-204 с.

Наблюдения за письменной речью учеников 4-ых классов и его результаты(До
апробации)

Ученики	Значени я слов	Эпитет ы	Синоним ы	Выражени я	Поговорк и
1. Маша Л.	10/24	5/7	5/7	3/3	3/3
2. Игорь Д.	5/24	7/7	5/7	3/3	3/3
3. Катя Е.	15/24	7/7	5/7	3/3	2/3
4. Саша В.	20/24	7/7	7/7	2/3	3/3
5. Петя А.	21/24	6/7	7/7	2/3	2/3
6. Рома Л.	13/24	4/7	6/7	3/3	1/3
7. Матвей Ю.	9/24	3/7	7/7	1/3	3/3
8. Василиса С.	18/24	5/7	6/7	1/3	3/3
9. Ангелина А.	13/24	6/7	6/7	2/3	2/3
10. Даниил С.	21/24	7/7	6/7	2/3	1/3
11. Александра П.	15/24	2/7	3/7	3/3	2/3
12. Полина Р.	24/24	4/7	4/7	3/3	2/3
13. Илья Д.	19/24	7/7	5/7	3/3	3/3
14. Анастасия А.	22/24	7/7	7/7	3/3	3/3
15. Варвара Р.	10/24	6/7	6/7	2/3	1/3
16. Кирилл В.	5/24	7/7	7/7	3/3	2/3
17. Никита Э.	16/24	5/7	2/7	2/3	3/3
18. Тигран П.	23/24	3/7	5/7	3/3	2/3
19. Виктория С.	22/24	3/7	3/7	3/3	2/3
20. Беата Р.	12/24	6/7	5/7	1/3	2/3
21. Ратмир Е.	13/24	7/7	6/7	2/3	1/3
22. Николь Е.	10/24	4/7	7/7	2/3	2/3
23. Зара К.	6/24	2/7	7/7	2/3	3/3
24. Мария Л.	18/24	5/7	6/7	3/3	3/3
25. Марта Л.	15/24	6/7	5/7	3/3	3/3
26. Авива К.	8/24	6/7	5/7	3/3	1/3
27. Ксения П.	7/24	7/7	4/7	1/3	2/3

28. Евгений Т.	16/24	5/7	7/7	2/3	2/3
29. Никита Г.	19/24	3/7	2/7	2/3	2/3
30. Андрей К.	24/24	5/7	6/7	3/3	2/3
31. Максим К.	23/24	6/7	3/7	1/3	3/3
32. Никита П.	24/24	7/7	3/7	2/3	1/3
33. Анастасия Б.	13/24	2/7	2/7	1/3	2/3
34. Полина Е.	14/24	6/7	7/7	3/3	1/3
35. Тимур Я.	15/24	5/7	6/7	2/3	2/3
36. Денис П.	10/24	4/7	5/7	3/3	3/3
37. Михаил Н.	11/24	5/7	6/7	1/3	2/3
38. Елизавета Х.	17/24	5/7	5/7	3/3	1/3
39. София У.	19/24	6/7	4/7	3/3	2/3
40. Владислав К.	5/24	7/7	2/7	2/3	2/3
41. Ирина Я.	9/24	7/7	7/7	2/3	3/3
42. Елена В.	4/24	5/7	6/7	2/3	3/3
43. Маргарита К.	12/24	6/7	5/7	3/3	3/3
44. АлександрФ.	17/24	2/7	5/7	3/3	1/3
45. Аделина Л.	22/24	5/7	4/7	2/3	3/3
46. Андрей С.	21/24	2/7	2/7	1/3	2/3
47. Светлана К.	14/24	4/7	5/7	3/3	2/3
48. Сергей Б.	24/24	3/7	6/7	1/3	3/3
49. Диана Г.	14/24	4/7	7/7	2/3	2/3

Анкета

Имя, Фамилия _____

Класс _____

Задание 1: Отметь галочкой слова, значение которых тебе известно

Импровизация ☐	Простыня ☐	Сын ☐
Электричество ☐	Полицейский ☐	Мир ☐
Гид ☐	Мундир ☐	Дистанция ☐
Дерево ☐	Арест ☐	Квартет ☐
Материал ☐	Изба ☐	Бригадир ☐
Журналист ☐	Авантюра ☐	Мудрость ☐
Роза ☐	Шаль ☐	Зеркало ☐
Охрана ☐	Дирижабль ☐	Юла ☐

Задание 2: Впиши в текст пропущенные эпитеты

_____ Шкатулка стояла на _____ столе. Она была удивительно красивой: _____ ножки, _____ крышечка, _____ стенок. Нажимая на кнопочку, сверху начинала танцевать _____ балерина, в _____ платье.

Задание 3: Заменяй выделенные в тексте прилагательные на синонимы.

Слова-подсказки (изумрудная, заметным, мягкой, пышным, позднего, могучий, любимое)

Рос на опушке (сильный) _____ дуб. Был он самым (большим) _____ в округе. Стоял великан и осматривал всю местность, тихо шелестел листвою. (Пушистым) _____ ковром стелилась (зелёная) _____ трава под деревом. Однажды к дубу пришли люди и поставили скамейки. Теперь здесь с утра до (тёмного) _____ вечера толпился народ. Свежесть манила всех. На опушке любили играть дети. Всем дуб дарил радость. Хорошо посидеть на (нежной) _____ травке! Это стало (родное) _____ место отдыха.

Задание 4: Продолжи данные выражения

А) Биться как _____ об лёд.

Плакать _____ слезами.

Денег _____ не клюют.

Б) Один за всех, _____ за одного.

Добрые слова дороже _____ .

Сделал дело _____ смело.

Stundu plāns 4.klasei

Datums	Klase	Tema	Stundas apraksts
28.09.16	4	teikuma locekļi	<p>Stundas sākumā es veicu iesildīšanos, saucu bērniem teikumus, un tiem ir jānosauc galvenus teikuma locekļus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • На лужайке сидел рыбак и терпеливо копал червяков. • Три смелых охотника охотились в лесу. • Котёнок повиснул на новой занавеске. • Вчера мы с бабушкой делали пироги. • Сидит на заборе большая сорока. • В комнате стоит большой шкаф. • Мы забыли о дядином приезде. <p>Pēc tam es jautāju bērniem, ko nozīmē pārēji vārdi teikumos. Un mēs vijīgi piestāvējām pie teikuma palīglocekļiem. Es jautāju skolniekiem, ko viņi zina par tiem? kā saucas? uz kādiem jautājumiem atbild? Skolnieki ko zināja atbildēja.</p> <p>Pēc tam mēs atvērām mācību grāmatas, kur tika uzrakstīti likumi, un skolnieki sāka tos lasīt, bet kāds viens pēc tam stāstīja ar saviem vārdiem.</p> <p>Mēs pārgājām pie rakstiskiem uzdevumiem. No mācību grāmatas pārrakstījam piedāvājumus, viens skolnieks diktēja, un pēc tam sauca teikuma locekļus.</p> <p>Nākamo uzdevumu mēs izdarījām precīzi tāpat, tikai mutiski.</p> <p>Pēc tam mēs burtnīcā ierakstījām balsta konspektu pa doto tematu.</p>

Stundu plāns 4.klasei

Datums	Klase	Tema	Stundas apraksts
29.09.16	4	teikuma locekļi	<p>Stundās sākumā es devu teikumus. Un mēs ar skolniekiem nedaudz pastrādājām, es tiem uzdevu dažādus jautājumus, lai iegāztu pie galvenā stunda temata.</p> <p>Гром перекачивается. Гром грохочет. Гром встряхивает землю.</p> <p>Mēs pārrunājam kādi teikuma locekļi ir šajos teikumos arī pienākam pie tā ka šie teikumi "nav skaisti", un tad saliekam vienu lielu teikumu un atzīmējam teikuma locekļus.</p> <p>Pēc tam mēs atvērām mācību grāmatas, un izdarīja rakstisku uzdevumu. Pārrakstījam uzdevumu un iedalīja teikuma locekļus, visi darīja rakstiski, un katru teikumu diktēja kāds viens. Pārēji rakstīja zem diktēšanas. Pēc tam mēs izdarījām tādu pašu uzdevumu tikai mutiski ar citiem teikumiem.</p> <p>Pēc tam es izdevu skolniekiem materiālu, uz kura tika uzrakstīti likumi, bet dzejoļu veidā. Mēs tos izlasījām, izjaucām, un izdarījam uzdevumus, kur ir jāpielieto šos likumus. Skolnieks atrada pie teikuma vajadzīgu likumu, izlasīja un pielietoja viņu.</p> <p>Если стоят однородные члены, Их запятой раздели непременно! О , О</p> <p>Если же вдруг появился союз, то запятая, тогда лишний груз! О и О</p> <p>Если союз к нам пришел не один, Ставь запятую ты перед вторым! и О , и О</p>

			<p>А перед союзами “а” и “но” Долгих сомнений быть не должно. И не думай впустую – Ставь скорей запятую...</p> <p style="text-align: right;">О, а О О, но О</p>
--	--	--	---

Stundu plāns 4.klasei

Datums	Klase	Tema	Stundas apraksts
10.10.2016	4	Фразеологизмы	<p>Введение понятия “фразеологизм”.</p> <p>- Подумайте и кратко (одним словом) ответьте на вопрос: “О каком человеке говорят ...” (<i>предъявляется по очереди</i>):</p> <ul style="list-style-type: none"> • У него куры денег не клюют (<i>БОГАТЫЙ</i>) • Он обведёт вокруг пальца кого-либо (<i>ОБМАНЕТ</i>) • Он ходит по струнке перед кем-то (<i>БОИТСЯ, ВЫСЛУЖИВАЕТСЯ, ПОДЧИНЯЕТСЯ</i>) • Он не лезет за словом в карман (<i>НАХОДЧИВЫЙ, МНОГО ЗНАЕТ</i>) • Он перебивается с хлеба на воду (<i>БЕДНЫЙ</i>) • Он звёзд с неба не хватает (<i>ГЛУПЫЙ, НЕУДАЧЛИВЫЙ</i>) <p>- Фразеологизм иначе можно назвать “фразеологическим оборотом” или “крылатым выражением”. Их нельзя придумать самому, а можно только запомнить и употреблять в своей речи.</p> <p>Подбор и запись фразеологизмов, выступающих в роли ключевых фраз в стихотворении:</p> <p>- Послушайте стихотворения, дополните их необходимыми фразеологизмами.</p> <p>- Объясните, когда так говорят. Запишите Фразеологизм в тетради.</p> <p>У маленького Паши Ботинки просят...(<i>КАШИ</i>) Дружнее этих двух ребят На свете не найдёшь. О них обычно говорят: Водой ... (<i>НЕ РАЗОЛЬЁШЬ</i>) Ежата – детки хоть куда! И что же тут дивиться? Ведь мама держит их всегда В ежовых ...(<i>РУКАВИЦАХ</i>) Как много принято у змей, Кусают за ногу гадюки. А потому при встрече с ней Берите, дети, ноги... (<i>В РУКИ</i>)</p>

Значение фразеологизмов

Находиться под башмаком

Сильно плакать

Сидеть на чемоданах

Непохожий на других человек

Лить крокодильи слёзы

Подчиняться кому-либо

Жить как кошка с собакой

Попасть в неприятную ситуацию

Сесть в лужу

Собираться в дорогу

Белая ворона

Ссориться, ругаться

- Найдите на доске их переносное значение.

Stundu plāni 4.klasei

Datums	Klase	Tema	Stundas apraksts
11.10.16	4	Pasakas varoņi	<p>1. Organizatoriskais mooments.</p> <p>В некотором царстве, В некотором государстве- Жили-были...</p> <p>- Kā jūs domājat par ko būs runa uz šīs stundās? -Kāpēc jūs lēmāt, ka mēs runāsim par pasakām? -Mūsu stundas temats skan tā: mūsu iemīļotu "pasaku Varoņi".</p> <p>2.Skolniekiem tiek dots attēls vai priekšmets, pa kuru tiem ir jānosauc pasakas varoņa vārds, kuram pieder šis priekšmets.</p> <p>1.Горошина (“Принцесса на горошине”). 2.Скорлупа грецкого ореха (“Дюймовочка”). 3.Синий воздушный шарик (“Вини Пух и его друзья”). 4.Золотой ключик (“Буратино”). 5.Красная шапочка (“Красная шапочка”). 6.Утиное яйцо (“Гадкий утенок”).</p> <p>Spēle "No kādas tās ir pasakas"?</p> <p>Летела стрела и попала в болото А в том болоте поймал ее кто-то, Кто, распроставшись с зеленою кожей Сделался мигом красивой, пригожей? ("Царевна лягушка")</p> <p>Нет ни речки, ни пруда, где воды напиться. Очень вкусная вода в ямке от копытца. (Сестрица Алёнушка и братец Иванушка)</p> <p>Отворили дверь козлята И пропали все куда-то (Волк и семеро козлят)</p>

		<p>Под окном за пряжу села Ждать хозяев, а глядела Все на яблоко. Оно Соку свежего полно. Так свежо и так душисто, Так румяно, золотисто. (“Сказка о мертвой царевне и семи богатырях”).</p> <p>-Жилище Бабы Яги? (Избушка) -Имя мальчика, которого унесли Гуси – Лебеди? (Иванушка) -Второе название скатерти? (Самобранка) -Кто из обитателей болот стал женой царевича? (Лягушка) -Аппарат, в котором Баба Яга совершает свои полеты? (Ступа) -Что потеряла Золушка? (Хрустальную туфельку) -Кто смастерил Буратино? (Папа Карло) -Кого старик неводом вытянул из моря? (Золотую рыбку) -Сколько голов у Змея Горыныча? (Три) -Сколько дней пролежали деньги Буратино на Поле чудес? (Нисколько)</p> <p>Pēc tam mēs ar skolniekiem pārrunājam par saudzīgu attieksmi pret grāmatām. Izlasījam pantus un nostāstus, bet pēc tam skolnieki paši stāstīja kādas grāmatas tiem ir, kāda pasaka vai grāmata tiem ir pati iemīļotākā, un kā tie attiecas pret grāmatām.</p>
--	--	--

Stundas plāns 4.klasei

Datums	Klase	Tema	Apraksts
12.10.16	4	Фразеологизмы	<p>Разминка. Как вы уже знаете, очень много фразеологизмов пришло в нашу речь в результате наблюдений за повадками и характерными особенностями животных.</p> <p>«Даёт совет Ежиха- мать: - Детей не следует держать В ежовых рукавицах (При посторонних лицах!)</p> <p>Конечно, вы догадались, что выражение « держать в ежовых рукавицах» является фразеологизмом и означает «очень строго и сурово обходиться с кем-либо». А какие еще выражения, связанные с характеристиками животных, вы слышали или знаете? Вместо точек вставьте названия животных.</p> <p>Ответ:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Голоден как(волк) • Надут как(индюк) • Хитер как лис(лиса). • Нем как (рыба). • Труслив как... (заяц) • Грязный как ...(свинья). • Здоров как ...(бык). • Упрям как... (осел.) • Изворотлив как... (уж). • Колючий как ...(ёж) • Болтлив как... (сорока). <p>Задание 2.</p> <p>«Пеликан разинул рот: -Из-под ног уходит плот!</p>

			<p>Я – знаток морской науки, Взять себя обязан в руки!».</p> <p>Здесь выражение «взять (брать) себя в руки», конечно же, означает «сдерживать себя, успокаиваться». А какие еще фразеологические обороты со словом «рука» вы знаете? Подумайте и вспомните как можно больше и обязательно объясните их значение.</p> <p>Ответ: фразеологизмов со словом «рука» насчитывается более 50. Вот некоторые из них:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Отбиться от рук (не слушаться) • Все валится от рук (не получается, не клеится) • На скорую руку (быстро) • Умывать руки (отходить от дела) • Сходить с рук (избежать наказания) <p>А еще существуют фразеологизмы с противоположными по смыслу значениями, например, «в двух шагах» - очень близко, рядом. Противоположное ему выражение – «за тридевять земель», означающее «очень далеко». Как вы думаете, противоположным выражением к фразеологизму «спустя рукава», будет выражение «опустив рукава», «засучив рукава» или «отрезав рукава»? Почему?</p> <p>Ответ:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Спустя рукава – засучив рукава; 2. Хоть иголки собирай – ничего не видно; 3. По чайной ложке – единым духом; 4. Заварить кашу – расхлебывать кашу; 5. Чуть свет – на ночь глядя; 6. Повесить нос – воспрянуть духом; 7. Сидеть, сложа руки – не покладая рук;
--	--	--	--

8. Душа в душу – как кошка с собакой;

9. На чужой шее сидеть – жить своим горбом.

Задание 5. Меткие образные выражения, фразеологизмы, украшают нашу речь, делают ее яркой и точной. В следующих стихотворениях значение фразеологизмов обыгрывается и в прямом, и в переносном смысле. Попробуйте их найти и объяснить значение.

Зайка пишет письмо.

«Здравствуй, милая Мартышка! «Крокодил, дружок, здорово!

Шлет привет тебе Зайчишка. Обращаюсь с просьбой снова:

Что ты друга обижаешь – Ты уж нам не откажи –

Почему не приезжаешь? Зубы Волку покажи.

Ждет тебя лесной народ. Вздумал он зверей страшать.

Летом дел невпроворот! Кто нас будет защищать?!

Разводить в лесу бананы – Без тебя мы как без рук.

Это дело обезьяны». Приезжай скорее, друг!»

«Носорог, родной, привет! «Уважаемый Жираф!

Покупай скорей билет: Зная Ваш добрейший нрав,

Нам в лесу нужна охрана, Я надеюсь, что с друзьями

Так как поздно или рано Непременно станет с Вами.

В лес охотники нагрянут Это в Африке жара,

И стрелять по зайцам станут. А у нас как из ведра

Твой могучий острый рог Льют дожди в разгаре лета.

Нам бы здорово помог. Что вы скажите на это?

Будут звери за тобой Мы нашли для Вас работу

Как за каменной стеной». (Выходной один – в субботу)

Тучи в небе разгонять.

Разрешите Вас обнять.

			<p>Каждый вечер под дождем Мы Вас очень-очень ждем».</p> <p>«Слоник, здравствуй! Как живешь? Писем нам давно не шлешь. Без тебя стоит работа. Цирк построить нам охота. Будешь ты подъемным краном. Показаться может странным Это предложение. Сделай одолжение: Приезжай в конце недели – Побеседуем о деле».</p> <p>Ответ:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Дел невпроворот – очень много дел. 2. Показать зубы – быть готовым к защите, дать отпор. 3. Как без рук – оказываться беспомощным без кого-либо (чего-либо). 4. Поздно или рано – о том, что обязательно произойдет. 5. Как за каменной стеной – находиться под надежной защитой. 6. (Льет) как из ведра – о проливном дожде. 7. Сделай одолжение – форма вежливой просьбы. <p>Задание 6. К сожалению, бывают случаи, когда дети употребляют фразеологизмы неправильно. Исправьте ошибки и составьте предложения с фразеологизмами.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. два сапога – дорого;
--	--	--	---

			<ol style="list-style-type: none"> 2. одного поля помидор; 3. язык без мышц; 4. пальчики откусишь; 5. показать где креветки зимуют; 6. заблудился в двух липах. <p>Ответ:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. два сапога – пара; 2. одного поля ягода; 3. язык без костей; 4. пальчики оближешь; 5. показать где раки зимуют; 6. заблудился в двух соснах. <p>Подведение итогов .</p> <p>. Что мы с вами сегодня делали на нашем классном часе?<i>(Вспоминали, что такое фразеологизмы , разделы науки о языке, обобщали наши знания).</i></p> <p>Какие новые фразеологизмы вы узнали сегодня ?</p> <p>Я желаю вам только удачи! Ни пуха, ни пера!</p>
--	--	--	---

Stundu plāns 4.klasei

Datums	Klase	Tema	Apraksts
3.11.16	4	Sinonīmi	<p>Откроем тетради и запишем день и место нашей встречи.</p> <p>1)Минутка чистописания. З з зз зи</p> <p>2)Словарная работа Багровый, багряный, красный, алый. Составить предложения с этими словами.</p> <p>3) Постановка проблемы. Прочитайте стихотворение: Зябнет осинка, Дрожит на ветру, Стынет на солнышке, Мёрзнет в жару. - О чём оно? - Что сказано об осинке? <i>Зябнет, дрожит, стынет, мёрзнет.</i> - Что можно сказать об этих словах? (сказуемые, глаголы, об одном и том же) - Значит, это родственные слова? Нет? Почему? (близкие по смыслу и относятся к одной части речи) <i>Синонимы – это слова, близкие по смыслу и относящиеся к одной части речи.</i></p> <p>4)Построение проекта выхода из затруднения. Подберите синонимы к слову <i>мастер</i>. Трудно? А где можно получить информацию, нужную для этого задания? (словарь синонимов, спросить у учителя, спросить у присутствующих, взять карточку-помощницу) Возьмите словари.</p>

		<p>Найдите синонимы к слову <i>мастер</i>.</p> <p>- Как вы думаете, зачем так много слов, близких по значению?</p> <p><i>(Чтобы было красивее.</i> <i>Чтобы точнее рассказать о чём-то.</i> <i>Чтобы сказать по-разному.</i> <i>Чтобы не повторять одни и те же слова.</i> <i>Синонимы помогают сделать нашу речь красивой.)</i></p> <p>5)Реализация построенного проекта.</p> <p>Предлагаю вам поработать в группе.</p> <p>Сначала вспомним правила работы в группе:</p> <p style="text-align: center;">Правила работы в группе.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Работай в группе дружно, помни – вы одна команда. 2. Принимай участие в работе, не стой в стороне. 3. Не бойся высказывать своё мнение. 4. Работай тихо, не старайся всех перекричать. 5. Думай сам, а не рассчитывай на других. 6. Отвечай у доски громко, чётко, кратко. <p>1 группа</p> <p>На улице построили <u>большой</u> дом.</p> <p>На кустах были _____ ягоды малины. <u>крупные</u></p> <p>Семья потратила _____ средства на покупку квартиры. <u>немалые</u></p> <p>Трактор вспахивает _____ степные массивы. <u>обширные</u></p> <p>У хорошего инженера _____ заработок. <u>солидный</u></p> <p>2 группа</p> <p>С гор струится <u>быстрый</u> ручей.</p>
--	--	--

		<p>_____ мальчик вернулся назад. <u>проворный</u></p> <p>К перрону подъехал _____ поезд. <u>скорый</u></p> <p>Спортсмен сделал _____ рывок. <u>стремительный</u></p> <p>3 группа</p> <p>Друзья <u>говорили</u> о делах, о планах на будущее.</p> <p>Мы _____ с приятным человеком. <u>беседовали</u></p> <p>Подружки _____ без умолку. <u>болтали</u></p> <p>На перемене девочки _____ как сороки. <u>трещали</u></p> <p>4 группа</p> <p>В доме звучала <u>грустная</u> песня.</p> <p>На работе произошёл _____ случай. <u>печальный</u></p> <p>У всех было _____ настроение. <u>тоскливое</u></p> <p>_____ день до вечера, если делать нечего. <u>скучный</u></p> <p>_____ пора, очей очарованье... <u>унылая</u></p> <p>Презентация работ.</p> <p>б)Рефлексия учебной деятельности на уроке.</p> <p>Зачем нужны синонимы в русском языке?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Я знаю, что такое синонимы. - В групповой работе у меня всё получилось. - Я смог понять причину ошибки, которую допустил в работе (если была). - Я доволен своей работой на уроке.
--	--	---

Stundu plāni 4.klasei

Datums	Klase	Tema	Apraksts
8.11.16	4	Epitēti	<p><i>Вступительное слово учителя.</i></p> <p>- Один человек смотрит на открывающийся его глазам пейзаж и видит скучную дорогу, лес, деревья.</p> <p>-Второй, посмотрев на этот же пейзаж, увидел траву, вспаханную землю, берёзу. А третий залюбовался пейзажем и унёс в своей памяти куда больше. Он смог увидеть синее море васильков на лугу, повторяющее цвет неба, увидел влажную черноту пахоты, увидел ослепительно-белые стволы берёз, увенчанные изумрудными кронами. У разных людей различный дар зрения.</p> <p>- Чем различаются картины, увиденные разными людьми? Почему у разных людей разный дар зрения? Как вы понимаете эти слова?</p> <p>- Какие слова помогли третьему человеку красочно и образно описать пейзаж, который только он смог по-настоящему «увидеть», а нам</p>

		<p>представить его? (синее море васильков, влажная чернота пахоты, ослепительно-белые стволы берёз, изумрудные кроны).</p> <p>- Итак, тема нашего сегодняшнего урока – «Понятие об эпитете» .</p> <p>- Как вы считаете, какие задачи стоят перед вами сегодня на уроке? Какова цель нашей работы? Постарайтесь сами определить цель и задачи сегодняшней мастерской?</p> <p>- Почему наш урок будет носить название мастерская? (Мы будем чему-то учиться, а, может быть, что-то и сами смастерим, сделаем, создадим).</p> <p>- Девиз нашего урока : «МЫ ТВОРЦЫ!». Итак, вперёд!</p> <p>1. Блок «Изучение нового материала».</p> <p>1. <i>Пробуждение жизненных впечатлений</i> .</p> <p>- Назовите качества человека, которые раскрывают его характер (добрый, отзывчивый, трудолюбивый, искренний и др..)</p> <p>- А теперь угадайте по названным признакам, о каком</p>
--	--	---

		<p>цветке идёт речь: алая, колючая, нежная, утренняя, благоухающая ароматом южной ночи.(Роза).</p> <p>- Определите время суток по его признакам (работа по вариантам: называют признаки – угадывают время суток. Например, прохладное, ясное, росистое, благоухающее – утро).</p> <p>- При помощи каких слов мы выделили свойства, качества, признаки предметов и явлений.</p> <p><i>2. Анализ первоначального определения .</i></p> <p>- Прочитайте выразительно строки из сказки А.С.Пушкина.</p> <p><i>А ткачиха с Бабарихой Да с кривою поварихой Около царя сидят Злыми жабами глядят.</i></p> <p>- Какие слова помогают нам представить героинь А.С.Пушкина? Понравились ли они вам? Почему не понравились? (кривою поварихой, злыми жабами).</p> <p>- Эти слова обладают особой выразительной силой и называются эпитетами.</p>
--	--	--

		<p>Попытайтесь объяснить значение этого термина.</p> <p>3. <i>Обобщение ответов в виде опорного конспекта. Работа в тетрадях. Определение постепенно выводится на слайд.</i></p> <p><u>Эпитет – художественное определение. Чаще всего прилагательное, которое выделяет свойства, качества; передаёт отношение автора; заражает настроением; создаёт образ.</u> Задание: <i>Подчеркните эпитеты.</i></p> <p>День чудесный! – субботний день.</p> <p>Золотое сердце – золотое кольцо.</p> <p>Лисий характер – лисий хвост.</p> <p>День как бы хрустальный – длинный день.</p> <p>б) Роль эпитетов в стихотворении К.Бальмонта «Снежинка» (распечатки стихотворения лежат на партах каждого уч-ся).</p> <p>Задание:</p> <p><i>Выписать эпитеты, которые создают «образ» снежинки и делают его незабываемым.</i></p> <p>Стихотворение может</p>
--	--	---

		<p>выразительно прочитать учитель, либо заранее подготовленный ученик.</p> <p><i>Светло-пушистая Снежинка белая, Такая чистая, Такая смелая! Дорогой бурною легко проносится Не в высь лазурную, На землю просится. Лазурь чудесную Она покинула Себя в безвестную Страну низринула. В лучах блистающих Скользит, умелая. Средь хлопьев тающих Сохранно-белая. Под ветром веющим Дрожит, взмывается, На нём, лелеющем, Светло качается. Его качелями Она утешена, С его метелями Кружится бешено. Но вот кончается Дорога дальняя, земли касается Звезда хрустальная</i></p> <p>Валекжанина Е. Ф. /267-127-672/</p>
--	--	---

		<p><i>Лежит пушистая, Снежинка смелая, Какая чистая, Какая белая!</i></p> <p>- Укажите, где в стихотворении движение, полёт, вихрь, а где любование и восхищение?</p> <p>- Как передать эту смену настроения при чтении?</p> <p>- Какой вы представили снежинку?</p> <p>в) Игра « Соревнование с поэтом».</p> <p>Задание:</p> <p><i>Ввести эпитеты в стихотворение А.Фета, которые помогут представить нарисованную поэтом картину.</i></p> <p><i>Посоревнуйтесь с автором. (Уч-ся работаю на карточках-тренажёрах).</i></p> <p><i>(Чудная) картина, Как ты мне родна: (Белая) равнина, (Полная) луна. Свет небес (высоких) И (блестящий) снег И саней (далёких) (Одинокий) бег.</i></p> <p>В случае затруднения можно провести коллективное</p>
--	--	--

		<p>обсуждение предлагаемых учащимися эпитетов или предложить ряд слов-определений, которые можно использовать при работе, причём, среди них должны быть и те, которые нельзя ввести в стихотворение.</p> <p>1. «Мы творим!».</p> <p>Мастера художественного слова.</p> <p>Учащиеся предлагаются разноуровневые задания творческого характера (учащиеся 1 и 2 групп работают с карточками-тренажёрами). Желательно, чтобы задания выбирали сами учащиеся. <i>(Таблица внизу плана)</i></p> <p>После самостоятельной работы рассматриваются 2-3 законченных работы учащихся.</p> <p>Остальные предлагается доработать дома и представить на следующем уроке.</p> <p>Валекжанина Е. Ф. /267-127-672/</p> <p>1. Итоги урока.</p> <p>Рефлексия</p> <p>1. Вопросы к учащимся:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Назовите секреты эпитета. - Как увидеть эпитеты в
--	--	--

		<p>тексте?</p> <p>- Какова их роль в художественном тексте?</p> <p>- А какой эпитет вы можете подобрать к сегодняшнему уроку?</p> <p>- Как вы можете оценить работу нашей творческой мастерской?</p> <p>2. Заключительное слово учителя.</p> <p>Сегодня каждый из вас попробовал быть художником слова. Мы наблюдали за творениями поэтов и композиторов, которые подарили нам, прекрасные произведения искусства.</p> <p>Таким людям необходимо быть чуткими, внимательными и равнодушными, умеющими замечать, казалось бы, незаметное. Так давайте учиться у них «вслушиваться» и «всматриваться» в окружающую нас природу.</p> <p>Дар зрения необходимо развивать. Пробуйте свои силы и наполняйте мир красочными эпитетами. УДАЧИ ВАМ!</p>
--	--	---

			<p>Домашнее задание:</p> <p>1. Доработать разноуровневые задания, незаконченные на уроке.</p> <p>2. Выучить опорный конспект, проиллюстрировав его своими примерами.</p>
1 группа	2 группа	3 группа.	4 группа
<p>Чтение стихотворения Ф.И.Тютчева « Чародейкою Зимою» и рисование к нему живописной акварельной иллюстрации, выбор названия для своей работы (строка из стихотворения с использованием эпитета)</p>	<p>Введение в текст эпитетов так, чтобы картина стала зримой. конкретной, выразительной.</p> <p>ВСТРЕЧА С ... ЛЕСОМ.</p> <p>Я шагнул (а) на... тропинку и замер(ла) от... .</p> <p>Меня обступили... дерева. Рукой я дотронулся до... берёзки.</p> <p>Залюбовался ... сосной. Замер рядом с ... осинкой и пошептался с ней. Спрятался под ...елью, приподняв её ...</p>	<p>Прослушивание музыки П.И.Чайковского « Времена года».</p> <p>Словесно нарисовать картину, которую вы представили.</p>	<p>Написать рассказ или стихотворение, используя эпитеты так, чтобы читатель смог представить себе картину, которую автор нарисовал.</p>

	ветки. У каждого дерева свой характер, его нужно... .		
--	--	--	--

Pielikums 10.

Анкета

Имя, Фамилия _____

Класс _____

Задание 1: Отметь галочкой слова, значение которых тебе известно

☐ вопрос	☐ власть	☐ иллюстрация
☐ патриот	☐ аллергия	☐ насекомое
☐ опора	☐ интуиция	☐ высокомерный
☐ солидный	☐ эпоха	☐ комментарий
☐ журналист	☐ осязание	☐ чудный
☐ мизерный	☐ праздник	☐ облупитья
☐ марш	☐ собор	☐ экспозиция
☐ валюта	☐ император	☐ гипербола

Задание 2: Впиши в текст пропущенные эпитеты

Наступила _____ осень. В парках листья покрасились _____ цвет.
Птички улетели в _____ края. На грядках поспел _____ урожай.
Дети собрали свои _____ портфели и отправились в школу получать _____
_____ знания. Какое это _____ время года.

Задание 3: Замени выделенные в тексте прилагательные на синонимы.

Слова-подсказки (длинную, белому, пёстрым, роскошный, белый, пушистый, рыжая.)

По (светлому) _____ снегу бежит (оранжевая) _____
лисица. Она опускает свою (вытянутую) _____ мордочку и
обнюхивает следы на снегу . Недавно здесь пробежал заяц-беляк. Лисица охотится
за ним. Но поймать зайца непросто. С началом зимы он замаскировался под
(снежный) _____ снег.

А сама лиса выделяется на снегу (ярким) _____ пятном. Ей нужно
опасаться охотников, которые могут увидеть ее. Но ничего. У лисы есть (шикарный)
_____ (лохматый) _____ хвост. Она замечает им
следы на снегу, как метелкой.

Задание 4: Продолжи данные выражения

А) Строить _____ замки.

Зарубить себе на _____ .

_____ услуга.

Б) Белые руки, _____ труды любит.

Беда не приходит _____ .

После горя, приходит _____ .